

Från Odensholm. På den typiska stegen står en holmbo och spejar ut över havet. Vad spanar han efter, säl, vrakgods, fartyg i nöd? Säkerligen inte, en vacker sommar dag som denna, då blomprakten väller kring stugorna. Han kan nog helt enkelt inte låta bli att granska sitt blånande revir.

Midsommar

Fast dagen slutligen dalade mot kväll
och solen nådde horisonten
låg ljuset ändå kvar som ett skimmer
och kvällen blev aldrig natt.

Vi hade släpat ris och grenar
hela långa dagen
och rest till ett jätdebål
bland strandens stenar vid viken.

Det var den dagen som inte tog slut

utan bara klädde om i ett flor.
Det var den kvällen
då människorna tände besvärjelse
och drömde sin omedvetna dröm
om ljuset som alltid kommer åter.

Och flammorna gled
över vattnets spegel
och lindarna stod
som tysta skuggor
vid de gamla gårdarnas grindar.

Men åldriga drömmare
i skymningsljusa kammare
band samman det som gått
och det som väntade
tills solen tändes
för den nya dagen
med riktning mot mörkret.

Förbindelselänk för
Estlands svenskar
Utgiven av Kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS
VÄNNER
Redaktör: *Edvin Lagman*
Sekreterare och ansvarig utgivare:
Hugo Mickelin
I redaktionen: *Tomas Dreijer*
Göran Treiberg
Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
Tel. 32 48 78
Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11 - 6
1981 utkommer Kustbon med
fyra nummer
Prenumerationspris 40 kronor
Dödsannonser 100 kronor
Övrig annonsering:
1/1 250:- 1/2 130:-
1/4 65:- 1/8 40:-
ISSN 0345-6706
Civiltryckeriet, Köping 1981

S.O.V:s och Kustbons expedition - Arkivet Vikingagatan 25, 1/2 tr ned, Stockholm, håller under juni-augusti öppet för allmänheten måndag-onsdag kl 09.00-12.00. Semesterstängt 3-17 augusti 1981.

Innehåll

Midsommar av <i>EL</i>	1
Prästhållet av <i>Edvin Lagman</i>	2
Odinsholm, ett stycke förlorat	
Sverige av <i>major Carl Mothander</i>	3
Estlandssvenskar i Petrogradskola	
1916-1917 av <i>Stig Appelgren</i>	5
Inbjudan till estlandssvenskarnas	
hembygdsdag 1981	6
Årsmötet 1981 av <i>Viktor Aman</i>	
och <i>Ronnie Ericson</i>	7
Johan Wallin av <i>Hugo Mickelin</i>	10
Enno Hallek professor i	
måleri av <i>Hugo Mickelin</i>	11
Nils Danell 80 år av <i>HM och TL</i>	12
Notiser	13
Lucia Laving död av <i>Hugo Mickelin</i>	13
Henrik Dreijer in	
memoriam av <i>Lars Th Sundin</i>	13
Esto-festivaler av <i>Hugo Mickelin</i>	14
Om arvsskatt. Ur estn Dagbladet.	
En kommentar av <i>Ethel Pang</i>	14
Estniska närradioprogram av <i>HM</i>	14
Längs Norddrysslands kanaler	
av <i>Herbert Lagman</i>	15
Familjenytt	19
Bemärkelsedagar	19

Edvin Lagman

PRÄSTHÅLLET

I det gamla bondesamhället gick gränsen skarp mellan helg och söcken. Man kan också uttrycka förhållandet så, att människorna förr på ett tydligare och aktivare sätt kopplade av från veckans hårda arbete och ägnade sig åt andliga övningar eller enbart åt sådant som stod i nöjsam kontrast till den slitsamma vardagen.

Så var det även hos svenskarna i Estland ända till slutet. Man var noga med sön- och helgdagarnas helgd. Detta markerades på många sätt. Lördagsbadet var ett reningsbad i mer än ett avseende, helgdagskläderna stämde till festligare sinne och högtiden betonades också i matordningen. Alla följde dessa bruk medoreflekterad självklarhet, och alla kände väl också den sinnets jämvikt och det själens lugn som kom härav. Bröt någon mot de gamla bruken - det kunde inträffa någon enstaka gång - väckte detta stor ovilja och förundran.

Helgdagarna, de fria och lyckliga dagarna, var således ett utomordentligt viktigt och moraliskt djupt förankrat inslag i våra fäders och vårt eget livsmönster. Den religiösa betydelsen av dessa dagar stod klar och var självklar för alla, även om mången, särskilt ungdomarna, inte rättade sig efter de religiösa kraven i alla avseenden. Stämningen av helg låg hög och ren över bygderna året runt. Även de brådaste sommararbeten avbröts när det stundade till helgsmål.

Pingst och särskilt midsommar var ju sommarens helger, då närheten till naturen och den sköna årstiden underströks på olika sätt. Men i Nuckö socken var det ytterligare en alldeles särskild helgdag, som jag ännu minns från min barndom och ungdom. Det var den sommarsöndag, då församlingsprästen skulle göra sitt årliga besök på Odensholm: *präst-hålde*.

Språkligt innebär väl ordet ungefär 'firandet av prästen (s besök på Odensholm)'. Att *hålla* en söndag eller annan helgdag innebär att *hålla* dess helgd, att *fira* den, *håld såndan* är att ha söndagen till vilodag och uppbyggelsedag. (Säger man *håld såndar*,

kan det dessutom betyda "fira", ta sig ledigt mer eller mindre olovandes en vardag.)

Präst-hålde sågs fram emot med stora förväntningar, särskilt av de unga på Odensholm och i Spithamn, varifrån besökarnas båtar lade ut på morgonen och dit de återkom på kvällen. Prästen reste dit från Nuckö prästgård med sina följeslagare, människor samlades även från Spithamns grannbyar, flickor och pojkar mötte upp i glad stämning och Spithamns hela flotta av fiskebåtar - på tjugotalet fortfarande nästan bara segelbåtar, sedan även motorbåtar - låg klar för den en mil långa färden ut till ön.

Dessa prästhållssöndagar står egendomligt klara kvar i minnet. Redan långt i förväg började man tala om prästhållet, man hoppades på vackert väder och man undrade vilka som skulle komma utifrån. Hemma i byn diskuterade pojkarna, och en och annan väntade på sin hjärtanskär från någon grannby.

Så kom prästen till byn och mottogs med vördnad. Det var naturligtvis tidigare uppgjort, vilken gård som skulle stå för hans överfart.

Flottan seglade ut på ett blått och glittrande sommarhav. Vita segel mot ljus himmel. Stark stämning, helg, glädje över att få vara med i en stor gemenskap, hos spithamnborna den trygga självkänsla som skapades av medvetandet om att det var de som stod för sjöförbindelsen.

Självt blev jag kvar på stranden nedanför byn, jag var för liten att vara med - och förblev det länge. Sedan var jag inte hemma när det var prästhåll. Men jag kan i detalj för mitt inre öga se hur båtarna löpte in i hamnen därute, hur prästen steg i land, hur ungdomarna i klungor drog upp båtarna och skrattande och pratande vandrade den kalkvita slingrande vägen bort mot kappellet, som låg mellan hamnen och byn. Över de låga moränryggarna dallrade det intensiva ljuset från himlen och havet, marken skiftade i grönt, brunt och gult av gräs och sedum. Sedan var det andakten i kyrkan, den

ODINSHOLM

ett stycke förlorat Sverige

Av major Carl Mothander

En dryg mil utanför Spithamn i Estlands nordvästligaste hörn ligger den stormomsusade, långsträckt lilla sandön Odinsholm, en gång den estlandssvenska folkstammens yttersta utpost i havet. Många är ej de svenska turister som funnit vägen ut till ön, ty ända intill det sista var det primitiva, forngrå lilla fiskarsamhället förskonat från den estniska statens turistpropaganda och billighetsresor. Något sommarpensionat fanns inte och övernatt-

Carl Mothanders artikel om sitt besök på Odinsholm under krigsåret 1943 är tidigare publicerad i Svenska Dagbladet 14.2.54. Det bör observeras att artikelförfattaren misstagit sig på ett par årtal. Evakueringen av Nargö, Rågöarna och Odinsholm skedde som bekant sommaren 1940 och ej hösten 1939 och ryssarna fördrevs ju ej från Estland mot slutet av sommaren 1940 utan givetvis sommaren och hösten 1941.

starka och rena psalmsången, den högtidliga stillheten när den eller de som dött under året vigdes till sista vilan.

Odenholmsborna fick många gäster den dagen. Det gick åt mängder av rökt torsk och rökta flundror, kanske även av gott öl. Jag skulle kunna tro att det sedan var andaktsstund även på eftermiddagen, men de flesta ungdomarna strövade säkert runt på ön, klättrade upp i den tvärrandiga fyren

ningsmöjligheterna var så obekväma, att det krävdes mer än vanlig nyfikenhet för att underkasta sig mödan av en tripp. En och annan svensk lustseglare vågade sig varje sommar dit, men inloppet till hamnen var så fyllt av väldiga undervattensblock, att det blott var vid synnerligen gott och stabilt väder, som någon riskerade sin köl i detta långgrundade farvatten.

Den ende svenske författare som skildrat ett besök på den gamla vikingaön torde vara Albert Engström, som en gång i sällskap med Zorn ombord på dennes berömda jakt Mejt gjorde ett par dars strandhugg någon gång i början av vårt århundrade. Denna skildring i ord och bild inflöt i Strix och senare i en av hans reseböcker. När jag själv ett trettiotal år senare för första gången besökte Odinsholm hade jag med mig Albert Engströms skildring, och alla äldre öbor kom mycket väl ihåg våra berömda landsmäns påhälsning.

eller badade.

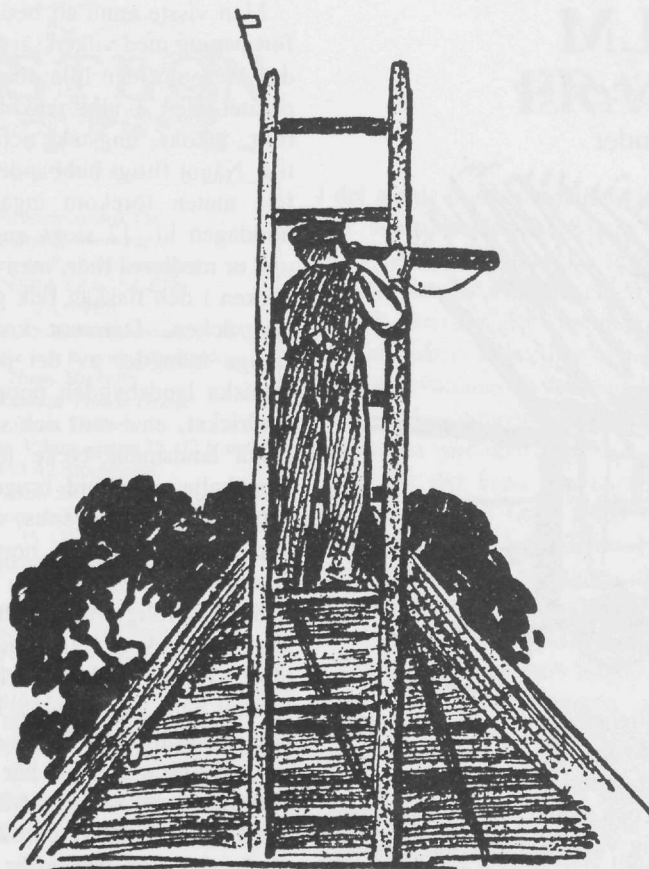
Så kom hemfärden i kvällningen, vinden kanske friskade i, båtarna seglade i kapp mot fastlandets strimma, förbi fyren på Spithamns udde och in i viken under byn.

Prästhållet var ingen stor och märklig händelse till sitt innehåll och sin innebörd, men stämmingsmässigt kunde det fullt ut mäta sig med de stora helgerna.

Man visste ännu att berätta om den förtjusning med vilken särskilt Strixredaktören njöt den lilla öns säsongsspecialitet ålen i alla tänkbara former: rökt, inkokt, ungstekt och spickesaltad. Något flitigt nubbande till all den feta maten förekom ingalunda. Till middagen kl. 12 slogs en stadig sup upp ur medhavd liter, men sedan slogs korken i och flaskan fick gå till vila i ryggpåsen. Däremot konsumerades rikliga mängder av det på hela den estniska landsbygden populära starka surdrickat, en i mitt och sannolikt de flesta landsmäns tycke föga njutbar rappakalja, som vid brygden ges en extra spets med litet snus, vilket driver upp styrkan av detta nordiska mjöd med ännu några grader.

Särskilt roligt var det att märka hur starkt intryck rospiggarnas skildrare gjort på detta enkla fiskarfolk, hur de förstätt hans något buttra hjärtevärm och varma medkänsla för deras hårda kamp för ett magert liv här ute i havet. Man förstår att vad som främst kom de tystlåtna, tillknäppta odinsholmsborna att hastigt tina upp inför främlingen var vår makalöse folklivsskildrars förmåga att i alla situationer vara människa bland människor. När det nu bara finns en enda skildring av det lilla öfolket och dess vardagsliv på sina fäders ö, så måste man vara glad att just Albert Engström blev skildraren. Ty redan efter mitt första besök tänkte jag: Vem annan än han skulle väl ha kunnat ge detta lilla vikingareservat med dess doft av Valhall och något litet av min barndoms Grisslehamn – innan det lilla fiskeläget blev badort?

Hur Odinsholm ser ut just nu vet ingen i Sverige så noga. Den orörda idyllen sprängdes redan hösten 1939, då i kraft av den s.k. ryskestniska ömsesidiga biståndspakten Odinsholm i likhet med de båda Rågöarna och Nargö avfolkades för att ge plats åt ryska kustbefästningar. Befolkningen drevs helt enkelt i land efter kortast möjliga förvarning och fick dra sig fram på fastlandet så gott det gick i usla skjul och kyffen. Den ovanligt hårda vintern 1939–40 satte fart på odinsholmsbornas reumatism och tbc. Men knappt var ryssarna fördrivna mot slutet på sommaren 1940 förrän de hemortsflyktiga människorna åter flyttade över till sin ö, där de stannade under den tyska ockupationen intill 1943, då hela

PÅ UTKIK

resten av befolkningen – 60–70 människor – överfördes till Sverige.

Det är nu tio år sedan jag som sista rikssvensk satte min fot på den sägenomspunna lilla svenskön – tio år sedan Odinsholm liksom alla andra estlandssvenska nejder upphörde att vara svenska. Det var då inte längre någon forntidsidyll som mötte mig, det var ett stycke sterilt, nerisat land vars sista invånare förde en utsiktslös kamp mot undergången, hopträngda längst i norr.

Ändamålet med mitt sista besök stod i samband med föregående års hjälpexpedition, jag ville se hur det fattiga folket hade det och förbereda de s.k. estlandssvenska sjuktransporterna, första etappen av utvandringen till Sverige. Som vanligt hade jag hämtats i båt från ön i Spithamn och fick nu tillfälle att erfara hur förträffligt de 47 båtmotorer fungerade, som jag året förut inköpt i Stockholm för hjälpexpeditionens räkning. Den del av den svenska folkgåvan som kom bäst till pass, ty alla 47 drev var sin flyktigbåt över Östersjön och kom senare till användning vid stammens inkolonisering på den svenska östkusten. Vädet var

litet väl blåsig, varför färden mellan undervattensstenarna måste ske försiktigare än vanligt. Längs stranden någon meter över det sjögräsgröna vattenbrynet, såg man något som liknade armstjocka jätteormar vridande sig i konvulsioner. Det var de tjocka armeringsjärnen inne i den höga betongmur, som inramade stranden till skydd mot överraskande överfall mot de ryska kustbefästningarna på ön. Vallen hade sprängts före evakueringen och väldiga betongblock låg kastade vida omkring. På kort håll från stranden började ett tjockt betongtäcke, som likt en inlandsis täckte minst hälften av den 8 km långa smala ön. Här och var gapade väldiga gropar, riktiga avgrunder: de väldiga artilleripjäsernas sprängda kassematter. Under denna betongskiva, berättade man, hade inretts förrådsrum och kaserner för flera tusen man. Kilometer efter kilometer gick man över denna betong; inte ett träd, inte ett grönt strå – bara betong och rostigt järnskrot. Ryssarna hade arbetat flitigt under sin första ockupations knappt tvååriga bestånd.

Med obeskrivlig lättnad hade jag äntligen betongens sterila månland-

skap bakom mig och såg åter träd och grönska. Ett stycke längre fram skymtade några åkertegar och ängsstycken, där fyra fem kor sökte sina sparsamma strån och en grupp människor tycktes sysselsatta med något arbete. Då jag kom närmare fick jag en chock. Det var människor spända framför en plog, som halade och drog under pustande, stönande och ljudlig hosta. Som på Jösse Erikssons tid, tänkte jag. Fogden som tagit dragarna och spänt bonden och hans hustru för plogen.

–Vi måste lämna våra fyra hästar kvar på fastlandet, berättade man. Och vi måste ju ha litet potatis och bröd till fisken. Kor har vi fyra stycken, så barnen får litet mjölk. Men magert har vi det och knogigt för fattiga födan.

En stor del av byn fanns alltjämt i behåll, men åtskilliga hus var brända och andra rivna. Alla byggnader var ytterst bofälliga. I brist på bräder hade man lappat på skavankerna så gott det gick med rostiga plåtbitar och pappskivor. Över allt även inomhus såg man denna rostiga plåt. Särskilt tätt blev det inte, ty man hade ont om spik. Spik var rart som guldmünt.

Snart samlades alla byborna omkring mig, trasiga, trötta och magra. Styva, reumatiska lemmar, men det värsta var den torra hackhostan. Ja, det var en sorgsens och bedrövelsens historia fick jag höra. Om vi bara haft virke och litet spik, menade man, så hade vintern ju inte varit så svår. Men nu var det inte bättre än på fastlandet. Svultit har vi ju inte gjort direkt, men herre Gud, vad det är dragigt i husen.

Det är nog en övertro att folket ute i havsbandet skall vara ett sjusjärdels härdat och kraftigt släkte. Reumatism, tbc och magkatarr har nog alltid varit folkets gissel ute i havsbandet. Vid den läkarundersökning som skedde för uttagandet till sjuktransporterna, visade sig att de fullt friskas tal på Odinsholm var skrämmande litet. I själva verket var tillståndet ute på ön så betänkligt, att det syntes tillrädligt att rubricera samtliga öbor som sjuka och skröpliga och taga hela befolkningen med sjuktransporternas "Vita Odin" redan i första omgången. Som väl var så var det blott här ute på ön som hälsotillståndet var så dåligt. I själva verket uppvisade stammen i sin helhet förvånansvärt litet sjuka.

Stig Appelgren

Estlandssvenskar i Petrogradskola 1916–1917

I det forna S:t Petersburg, som 1914 bytte namn till Petrograd och 1924 till Leningrad, fanns det en svensk koloni: sverigesvenskar, estlandssvenskar, finlandssvenskar. Deras barn hade där möjlighet till svensk skolgång genom S:ta Katarina svenska församlings kyrkoskolor: två förberedande skolor och gymnasium, det senare med drygt 300 elever.

En av dem som var lärare där, finlandssvensken *Johan Jakob Huldén* har färgrikt skildrat skolan i *Människor och medaljer*, ett urval artiklar ur tidningar och tidskrifter 1917–1959, Helsingfors 1962, utgivet av Huldéns maka Grete. JJH blev sedermera lektor i svenska vid Svenska klassiska lyceum i Åbo, Finland, numera kallat Katedralskolan. Han var även författare och journalist, bror till författaren och jordbrukaren Evert H. och farbror till författaren och professorn Lars H.

År 1916 kom J.J. Huldén till Petro-

Jag hade ett kilo kaffe med i packningen, så det blev allmänt kafferep på eftermiddagen. Starkt blev det ju inte, men nog märktes det att man njöt sin kopp. Och så 2 bitar socker, riktigt vitt, sött socker. Män, kvinnor och barn – alla sög de på sina bitar i samma extas. Sedan årtal har vi inte känt sött i mun, förklarade man.

Innan jag for kallade jag byrådet till mig. Jag kunde inte bli kvitt en otäck känsla vid minnet av de stackars utslitna, hostande människorna framför plogen. Finns det ingen möjlighet att köpa en häst, undrade jag. Det skulle vara av tyska militären, svarades det. Att köpa privat går inte, så ont om hästar som det är i landet.

Man får väl försöka komma över någon militärhäst, men hur, undrade jag. Pengar tar de inte emot, förklarade byrådet. Pengar har inget värde. Men om majoren kan skaffa brännvin eller socker, så går det nog.

Nå, affärer med brännvin tilltalade mig inte, men i hjälpepeditionens magasin i Hapsal fanns ännu ett par säckar socker. Så fort jag kom i land ordnade jag per telefon att en 60-kilos

grad, år 1917 var han tvungen att åka därifrån.

Viktiga personer hörde till styrelsen för skolan: bland rikssvenskarna direktorn för Pulchova observatorium, geheimerådet O. Backlund, Sveriges generalkonsul Karl Widerström, Elsa Brändström, känd som "Sibiriens ängel" under första världskriget och dotter till Sveriges sändebud i Petrograd, samt doktor Ljuba Nobel-Oleinikov.

I Petrograd-skildringen, nästan 20 sidor lång (s.75–93), skildrar Huldén eleverna så här (s.83):

"Ungefär tio procent av skolans elever var av rikssvensk, norsk eller dansk härkomst. Många hade kommit från finska hem, ehuru det fanns en finsk skola på andra sidan om tomtgränsen, och icke så få från hem, där man talade ryska, emedan fadern eller modern behärskade endast detta språk. En grupp för sig utgjorde fem elever

sockersäck sändes omgående till Spithamn, och efter några dagar hade Odinsholm åter en häst. Hur byrådet bar sig åt har jag aldrig velat veta, ty vid köpet av hästen måste man samtidigt köpa också en själ, det var klart.

Sedan tio år ligger nu den lilla ursvenska forntidsön Odinsholm avfolkad, och enligt ryktet lär den numer vara en av världens starkaste kustbefästningar. Troligen sträcker sig betongtäcknet nu över hela ön och från dess släta golv startar flygplan med mäktig flygvidd.

Ännu efter tio år känner jag mig beklämd vid tanken på att aldrig mer få återse denna lilla fattiga, primitiva svenska värld ute i havet, för vars människor svenskheten betydde så oändligt mycket, som så envetet i det längsta höll sig kvar i sina bofälliga kojor. Alltsom oftast tar jag fram Albert Engströms bok och läser om detta som inte längre finns till. Och jag gläder mig varje gång över att den man som låtit oss behålla minnet av den lilla forngrå svenskön och dess folk aldrig behövde se dess tragiska undergång.

från Gammalsvenskby och ungefär lika många från svensköarna i Estland. Deras modersmål var en intressant kvarleva av det språk våra fäder talade under det svenska väldets stormakts-tid, men de kunde också – i synnerhet pastor Hoas' och byäldsten Buskas' barn – skriva en ren och god högsvenska. Miljöinflytandet i Petrograd verkade att ryskan gärna blev elevernas samtalsspråk under skolrasterna. Det blev så, dels därför att ryskan låg bekvämast till för deras tunga, dels därför att svenska lätt kunde förväxlas med den förbjudna tyskan och dels därför att ryssarna öknämnde finnarna med skällsordet "tjuhon"; ingen ville gå med detta asinumärke på ryggen.

Undervisningen i svenska blev med ett sådant material både mödosam och mindre framgångsrik än jag hade hoppats. Ofta var det mig svårt att i en elevuppsats komma fram till skribentens enkla tanke, som låg gömd under omöjliga konstruktioner. Jag var riktigt glad, då jag mötte en så redigt uttryckt mening som denna: "När jag i går spatzerte utanför Offizerskaja, kom mycky mammor ut. Vem hade köpi julklapper, vem mat, vem kleder, a hos ingen var icke paketer."

Det var ännu konstigare i lärarrummet. Med många av mina kolleger kunde jag tala endast genom tolk. Detta gällde lärarinnan i rysk geografi, lärarinnorna i matematik och läraren i engelska. -- Några av lärarna hade seminariebildning, ett par var studenter, andra saknade helt pappersmeriter. Endast magister Jeja Roos, kyrkoherde Artur Malin och jag ägde formell kompetens för vår verksamhet i skolan."

Huldén ger en kostlig skildring av livet i skolan, av svenska församlingens två förberedande skolor och av överste Borovkovs hem, där han bodde. "Var är tsarens högkvarter?" frågade han en gång där. "I brännvinsångorna bakom Rasputins rygg", svarade man honom.

Efter revolutionen sökte Huldén på nytt upp Borovkovs hem. Han frågade dvorniken (portvakten):

- Är överste Borovkov hemma?
- Uschäll, svarade han likgiltigt.
- Madame?
- Uschla.
- Barnen?
- Uschli.

Uschäll, uschla, uschli (han har för-

svunnit, hon har försvunnit, de har försvunnit), kort och kallt som ett grammatiskt paradig. Dött eller flytt? Det visste han inte. Som förbrukade ting hade de sjunkit i ett stormupprört vatten, där ringarna genast utplånas”.

Huldéns skildring är uttrycksfull och träffsäker samt full av upplysningar om Petrograd inför revolutionen och under den. ”Av revolutionen såg jag i övrigt endast solsidan: gatans marscherande och sjungande soldater och trotoarkantens viftande näsdukar”, skriver han. ”Ta dig en sup, kamrat, lille fars bästa märke”, sade en soldat efter det tsarens vinkällare i Vinterpalatset hade tömts.

Ja, J.J. Huldén är en mästare att skriva och berätta med träffande uttryck och jag rekommenderar hans skildring av Petrograd i dess helhet till läsning.

Vilket befolkningsunderlag hade då den svenska skolan i S:t Petersburg-Petrograd? Svaret på detta får man i en volym av Emigrationsundersökningen, den jättelika skriftserie i 21 band, som kom till 1908-14 som resultat av den chock Sverige erfor, då en miljon svenskar hade flyttat bort, mest till Förenta staterna, 1861-1910.

Till Emigrationsundersökningen hör även ett tunt häfte betitlat *Svenskarna i utlandet* (bilaga XX, Sthlm 1911), där ett avsnitt behandlar *Finland och Ryssland*. Där läser vi följande om S:t Petersburg och Baltikum (s.93):

”Svenskarna i *Petersburg* beräknas i våra dagar till något öfver 1,000 personer, hvaraf ungefär 300 anses tillhöra den bildade klassen, i hvilken af-färsmän och ingenjörer äro talrikast. Den svenska församlingen i Petersburg, S:t Katarina, räknar 470 svenska medlemmar, men många svenskar hafva anslutit sig till andra lutherska församlingar i staden eller tillhöra församlingar i Sverige. I *Kronstadt* finnes en svensk-finsk-estnisk kyrka, och i *Reval* en svensk kyrka.

Föreningslivet har bland svenskar-na i Ryssland under senare tid omhul-dats med ökad intresse. Från den år 1877 grundade Skandinaviska välgö-renhetsföreningen i *Petersburg* bildades år 1908 en *Svensk förening*. Svenska kolonien i *Riga* anses numera om-fatta omkring 500 medlemmar. En

ESTLANDSSVENSKARNAS HEMBYGDSDAG

hålles söndagen den 23 augusti 1981
i SL-restaurangen Blåsut, Enskede.

Samma plats som tidigare.

Programmet börjar kl. 10.30

Dagens festtalare:

kyrkoherde em. teol.dr. docent

IVAR H. POËLL

Rågöbornas danslag. Sång. Förtäring. Lotteri.

Allmän dans.

Hjärtligt välkomna

önskar

Styrelsen för Svenska Odlingens Vänner

KOMMANDE TRÄFFAR I S.O.V:s REGI

Under planering

Möte i oktober

Extra årsmöte för genomgång av stad-gejusteringar, som presenterades på årsmötet den 28 mars. Fyllnadsväl i valberedningen.

Föredrag om estlandssvenska dialekter med åtföljande diskussion.

Visning av filmer med estlandssvensk anknytning.

Redan klart

HÖSTFESTEN

den 7 november 1981

i SL-restaurangen, Blåsut, Enskede.

Utförligare i nästa Kustbon.

*Styrelsen för
Svenska Odlingens Vänner*

Svensk klubb bildades därstädes år 1907, med ett efterhand mycket utvid-gadt program. – I *Moskva* finnes en Nordisk välgörenhetsförening.”

Då denna del av Emigrationsbetän-kandet, avsnittet om Finland och Ryss-land, avslutas med några ord bl.a. om estlandssvenskarna, kan jag inte låta bli att citera stycket om ”dessa våra landsmän”:

”Vi hafva här ofvan berört endast den svenska inflyttningen till Ryssland i våra dagar. Vid sidan häraf finnes, såsom bekant, af gammalt smärre svenska samhällen i Ryssland, i Estland samt på några öar utanför Estlands och Liflands kust; därtill

”Gammal-Svenskby” vid Dnjeperen. Uppmärksamheten har i Sverige under senare år fästats rätt mycket vid dessa våra landsmän, och åtskilligt göres för att hålla den svenska kulturen uppe. Det torde därför inte vara nödvändigt att här närmare ingå på denna fråga.”

Så löftesrikt slutar avsnittet om Bal-tikum och Ryssland. Den svenska kolonien i S:t Petersburg-Petrograd-Le-ningrad decimerades, den svenska skolan upphörde. Men för svenskarna i Estland stämde att ”åtskilligt gjordes för att hålla den svenska kulturen uppe”, mellan 1911 och 1943, från sverigesvensk sida.

Stig Appelgren

ÅRSMÖTET 1981

Text Viktor Aman. Bild Ronnie Ericson

Årsmötesledningen. Fr v Hugo Mickelin, Karin Espling-Ericson och Thomas Lorentz. Vid pianot Brigitta Lorentz.

Viktor Aman redogör för läget i fråga om del 3B av En bok om Estlands svenskar.

Till dig som bereder dig att gå på SOV:s nästa årsmöte, vill jag ge ett gott råd eller två: 1. Gå hemifrån i god tid, om du vill komma fram och få sittplats. 2. Pränta från början in numret på huset Eesti Maja, för på Wallingatan finns många likadana hus med likadana ingångar utan skylt och det tar tid att söka igenom alla portgångar och bakgårdar. Vi brukar småningom bli några sökargrupper, som bultar och hojtar längs gatan, och en del brukar hitta in. Denna gång – 28 mars 1981 – var det 80 personer.

Och klockan blev sex och alla platser var upptagna. Vi satt där och framför var och en låg en bunt papper, som såg så officiella ut att vi kände oss som betydelsefulla personer. Styrelsemedlemmarna kilade ännu fram och tillba-

ka och grejade. Så satte sig ordförande Hugo Mickelin till rätta och sekreterare Karin Espling-Ericsson desslikes och det blev nästan högtidligt . . . Si, då trädde dagordningens punkt nr 16 helt oförhappandes fram längst bort i salen och började breda ut sig överallt. Det var kaffe med god pirog och diverse därtill. Ordföranden själv blev överraskad, men kaffe är ju en naturkraft som inte går att hejda och så blev det.

Efter kaffet började dagordningen framifrån.

Först sjöng vi "Svensk jag är", dikten som Kr Hoas hade skrivit i den ensamma svenskbyn därnere i Ukraina. Thomas Lorentz berättade, att melodin hade kommit till 1929 som en hyllning till gammalsvenskbyborna, som detta år anlände till Sverige. Se-

dan talade ordföranden, och han hade mest gott att säga. Föreningen SOV tycks gå otidsenligt bra. Pessimismen som fanns för några år sen är nu borta. Medlemsantalet har under det senaste årtiondet fördubblats och antalet prenumeranter på Kustbon har ökat. Föreningens ekonomi har förbättrats. – Ja, det är en märklig förnyelse för en förening, som rätteligen borde krympa med medlemmarnas stigande ålder. Ordföranden bragte i åtanke de många och bemärkta medlemmar som under verksamhetsåret avlidit. Unisont sjöngs "Jag lyfter mina händer".

Förhandlingar enligt stadgarna med ordförande och sekreterare, protokoll och justeringsmän, årsberättelse och revisions-dito samt val.

Verksamheten fortskrider så som

Hugo Mickelin gick och Thomas Lorentz kom. Ordförandeklubban räcks över.

Sekreteraren överlämnar blommor till avgående ordföranden.

man kan läsa i årsberättelsen. Till den hör också den segskrivna tredje delen av samlingsverket, som årsberättelsen helt taktfullt låtit bli att nämna. V Aman gav en urskuldande redogörelse kring den: Från början var den planerad i kapitel med olika författare liksom de utkomna två delarna. En av uppsatserna – den om dialekterna – blev färdig; för de andra blev det återbud och sedermera dödsfall. Under dessa förhållanden fann redaktionskommittén ingen bättre utväg än att överlåta de nu författarlösa ämnena – skolväsen, bildningssträvanden och religiösa förhållanden – till den återstående skribenten att utformas som en allmän estlandssvensk kulturhistoria. Detta är ett vidlyftigt arbete, som naturligtvis spräcker de ursprungliga

tidsberäkningarna. Ännu är det inte slutfört.

Så var det valen. Styrelsemedlemmarna Göran Treiberg och Tomas Dreijer blev omvalda liksom revisorerna John Engdahl och Bertil Westerman samt valberedningens Uno Lemberg, Aina Dans-Karlsson och Johan Wallin. Ny revisorssuppleant blev Ingrid Hellman-Zeisig; i styrelsen inträdde ånyo Börje Nyman.

Den stora förändringen var att Hugo Mickelin inte ställde upp till omval. Jag minns då han valdes i Margareta-skolans festvåning 1970 och efterträdde Elmar Nyman – också han en "lång" ordförande. Hugo har sedan dess varit en driftig ledare och är värd föreningens stora tack. Detta sade den nye ordföranden Thomas Lorentz med

många vackra ord, och till yttermera visso fick han Hugo 1 bok, 11 tulpaner och 2 kyssar. Vi skrev våra namn i Hugos bok, för den var stor och hade en alldeles blank sida. Tulpanerna var en för varje tjänsteår och kyssarna för stämningen – för det måste ju vara god sämja inom en styrelse, som t o m offentligt umgås munledes. (Denna sed är för resten på frammarsch i Väst-erlandet och blir inom några år säkerligen en allmän medlemsförmån. Plötsligt stod det alldeles klart för mig, varför norrmännen valde den vackra Gro Harlem till ordförande. Vore det inte något att ta efter inom SOV, nu då föreningens stadgar i alla fall ska ses över? Vad säger Algot och de andra i stadgekommittén?)

Sedan sjöng vi alla "Sov, du lilla

SOV:s styrelse efter årsmötet 28 mars 1981 på sitt konstituerande sammanträde den 13 april. Fr h ordf Thomas Lorentz, sekr Karin Espling-Ericson, sammankallande i arkivgruppen Börje Nyman, v ordf och koordinatör Göran Treiberg, sammankallande i bygderrådsgruppen Tomas Dreijer, kassör Algot Brun och sammankallande i organisationsgruppen Manfred Hamberg.

Rågöbornas danslag får vara med i denna bildkavalkad. De uppträdde också då Riksföreningen Sverigekontakt, Stockholms lokalavdelning höll årsmöte i mars i Engelbrektskyrkans församlingssal. Här talar Hans Ridderstad, kyrkoherde i församlingen och ordförande i Sverigekontakts lokalavdelning i Stockholm för bl a andäktigt lyssnande rågödansare.

Rågöborna dansar.

videung, än så är det vinter”, och det var nog så sant, tyvärr. Mindre övertygande var texten med påståendet ”Jag gungar i högsta grenen”, fast vi sjöng den också utan invändningar. Denna sång ingår i Sylvias visor av Z Topelius, som vi sjöng flera av. Jag minns från min tidigare ungdom, då jag levde på landet och inte förstod poesi, hur underligt det var att denna Sylvia klättrade högst upp i trädet och gungade där i farligheten. Kvinnorna i min hemtrakt gungade sällan i träd och aldrig på högsta grenen . . . Men Thomas förklarade allt detta: Sylvia var en fågel – ingen tant alltså – och sedan kunde vi sjunga med lugn och tillförsikt. Thomas och Lena sjöng somliga sånger alldeles ensamma, och Brigitta Lorentz spelade till. De slutade med

den vackra ”Blommande sköna dalar”.

Det blev mycket bilder denna kväll. Vår vanliga Ronnie Ericson var visserligen inte med, men pappa Torsten plåtade så det blixtrade om honom. Längre fram på kvällen visades trettio-tals-bilder från Rickul, Nuckö, Rågöarna, Hapsal och Ormsö. Tomas Dreijer kommenterade. Lotter såldes och köptes villigt som vanligt, och sitt förväntansvärde hade de fram till dragningen. Somliga visade sig vara vinstpapper, särskilt de som Uno hade lagt sig till med.

Tiden gick och medelåldern steg ytterligare. Till slut sjöng vi den sång som en gång var oss kär och i vilken vår otidsenliga själ ännu kan andas – Modersmålets sång.

HUGO MICKELIN

JOHAN WALLIN

Personliga minnesbilder

Ett mycket smärtsamt sorgebudskap har nått oss, vår vän, den aktive estlandssvenske arbetaren Johan Wallin har lämnat vår krets för alltid.

På gården Hermasa i Hullo, Ormsö, föddes Johan den 14 april 1911 och dog i sitt hem i Stockholm den 29 april 1981.

Efter skolan på hemön kom Johan till folkhögskolan i Birkas och därefter till Tärna folkhögskola i Sverige.

Han återvände hem till Hermasa, föräldragården. Även om han hjälpte till i jordbruket, specialiserade han sig dock mer och mer på allt som hade med det tekniska att göra. Detta gällde inte minst fisket, som blev hans huvudsysselsättning och vid vilket hans nya metoder gav utdelning. Hans framgångar ledde till att många andra i branschen följde efter.

1937 har gått till historien som det år då idrottsverksamheten i svenskbygden upplevde sin intensivaste blomstring. Svenska Odlingens Vänner hjälpte till ekonomiskt. Svenskbygden första idrottsdagar hölls 1-2 augusti 1937 i Rosta, Rickul. Detta blev startskottet. Johan Wallin hade fått sin utbildning som gymnastikledare på Tärna. Han hade redan tidigare haft ett stort gymnastik- och idrottsintresse. På vintern efter idrottsdagen började man med gymnastik och brottning. På Ormsö leddes övningarna av Johan,

medan den administrativa delen skötes av några få övriga. Före påbörjandet hade vi alla hjälpts åt att samla tång i jutesäckar och på så vis tillverkat en kraftig brottningsmatta. Det krävdes starka armar för att ställa undan mattan före skoldagens början i Hullo nya skolhus.

När vi erinrar oss den estlandssvenska idrotten så finns i minnet inbakade Johan Wallins idrottsliga prestationer. I friidrott var Johan främst i löpning 400, 1500 och 3000 meter. Men även 100 m gick, ifall han ställde upp i denna gren.

Johans målsättning var ändock teknisk utbildning – han hade det tekniska arvet med från vaggan. Jag minns ännu när vi från kommunalhuset i augusti 1939 infann oss vid Sviby hamn för att vinka av Johan, som var på väg till Stockholm för att idka tekniska studier.

Vi hade brevkontakt tills de nya makt-havarna stoppade postförbindelserna med utlandet. Sent på hösten 1941 kom brevduvan till mig i prosten Hjalmar Pöhls person. Han hade haft möjlighet att besöka Stockholm, och bl.a. hade han ett brev till mig från Johan. Brevet innehöll beskrivning av Johans studier vid Stockholms Tekniska Institut med kopia av avgångsbetyget. Han längtade efter att få komma hem till Ormsö och om möjligt påbörja elektrifieringen av ön. I stället blev det ju så att vi 1943-44 lämnade ön åt sitt öde och mötte Johan i Stockholm, väl etablerad som elingenjör och mekanisk konstruktör vid Standard Radio. Samma befattning innehade han senare vid AB Elektroskandia, tills han gick över till egen verksamhet.

De av oss, som följt historiens gång, minns att Johan under det aktuella flyktingåret 1944 engagerade sig privat i farofyllda flyktingtransporter, då han i motorbåt tillsammans med andra under flera resor hämtade ormsöbor till Sverige.

1948 gifte han sig med Maria Nyholm.

1950 hade han hunnit bli fastighetsägare i Stocksund.

När den egna fastigheten var färdig, startade han med fadern Anders (f. 16/11 1887, d. 29/8 1960) Firma Hermas elmekaniska verkstad, vilket företag han drev intill sin bortgång. Utöver familjeföretaget har han varit VD för under åren i kompanjonskap etablerade elektronikföretagen Elektro Hermas AB och Eldaco AB, vid vilket sistnämnda företag han ännu var verksam som VD.

Johan torde vara pionjären i den estlandssvenska företagsamheten i Sverige.

Vid sidan om den aktiva företagsamheten fann Johan sin avkoppling i att sköta fritidsstället Grytöarna i Roslagsskärgården, ej långt från Vettershaga på fastlandet. Estlandssvenska resenärer till och från Åland, i första hand f.d. ormsöbor, har alltid sänt en tanke till en av de sina när båten passerat ön.

Johans uppfinningsförmåga har väl utnyttjats på den egna ön med egna båtar stationerade där.

Johan har tidigare tillhört Svenska Odlingens Vänner styrelse. Vid sin bortgång var han med i valberedningen. Det var han som år 1973 förmedlade förhyrningen av SOV:s lokal Vikingagatan 25 i Stockholm.

Jag talade med Johan ett dygn före hans bortgång. Han verkade harmonisk och glad. Samtalet gällde bl.a. transport av SOV-ägda bokkartonger, som ännu finns kvar i makarnas villa, vilka kartonger föreningen nu kan arkivera i den nyhyrda källarlokalen på Vikingagatan. Johan avböjde assistans vid transporten. Han kände sig så bra att han ensam skulle klara av överflyttningssarbetet.

Saknaden är tung i vänkretsen och i vår estlandssvenska organisation – Svenska Odlingens Vänner.

Denna mycket omfattande vänkrets står stum inför dödens gåta.

Vi böjer våra huvuden och deltar i sorgen tillsammans med hans näraste, hustrun Maria och Johans syster Agneta.

HUGO MICKELIN

ENNO HALLEK

Professor i måleri

Professor Enno Hallek (i vit skjorta i mitten) tillsammans med sin familj, sina föräldrar och syskon på Torsö, Lister Mjällby.

Konstnären Enno Hallek (49), Stockholm, har av regeringen förordnats till professor i målning vid Konsthögskolan i Stockholm. Förordnandet gäller till 1 juli 1991.

Den 15 maj – en strålande varm vårdag – jordfästes Johan Wallin i Danderyds kyrka.

Kyrkan var nästan fullsatt – bortåt 150 sörjande från släkten och vänkretsen. Mängder av kransar och buketter. Jordfästningen förrättades av pastorsadjunkt Anders Högquist. Operasångare Lars Kullenbo sjöng "Jag har hört om en stad" och "Säg minnes du ännu den psalmen". Vid orgeln musikedirektör Olle Scherwin. Psalmerna 572 och 331 sjöngs.

Vid efterföljande minnesstund i församlingsgården uppträdde Thomas Lorentz med ett tack och en sista hälsning från SOV och med solosång, varefter de närvarande sjöng "Slumrande toner". Så blev det vännernas tur att tacka Johan för ett långt kamratskap och lysa frid över hans ljusa och vackra minne. Hugo Mickelin började. "Blott en dag" sjöngs. Så fortsatte Hans Vesterberg, Johan Engdahl och Hans Lindström med att frammana minnesbilder.

När undertecknad med hustru sommaren 1947 hälsade på i min kusin Hilda Halleks hem (mor till nyutnämnde professorn), hade husfar Alexander skapat ett mycket trevligt sommarhus. Men tänka sig, att huset tidigare varit ett "hönshus", där familjen hösten 1944 fått sin första bostad, när de från förläggningen avseglade till Listerlandet vid Åhus. Far hade bedrivit ålfiske med bottengarn vid Sörvekusten, Ösel (om än hemmet fanns i Rus intill Hapsal) och startade med samma i Hanöbukten. Vid vårt besök hade familjen skaffat sig en fast bostad i Sölvesborg, där Ennos mor (f. 1908) och far (f. 1898) i dag bor i eget hus.

Vid vårt första besök fanns i hemmet den då 15-årige Ennos konstskapsler. Syskontrion spelade, och spelade på tre olika instrument. Jag trodde, att alla tre skulle gå musikkvägen. Då var Enno affärsbiträde i Sölvesborg (konfektion), 3-4 år senare infinner sig ynglingen Enno hemma hos oss i Årsta, Stockholm, medhavande en tavla som "gästpresent". Han yttrar blygsamt: "... egentligen skall nybörjartavlor ej spridas, med tanke på framtiden. Om det skulle bli ett riktigt konstnärskap som slår – ja då kan ju tavlorna bli efterfrågade, inte minst de

första . . ." Tänk, att ynglingen var sin egen profet! Denna tavla och något av hans senare produktion har kommit till vårt hem.

Mor Hilda har berättat att Enno var fyra år när han i hemmet på befintliga papper började "dra streck". När det nu har förts på tal, vill Enno minnas, att han med varje streck hade en tanke, en plan.

Som 13-åring började han i Sverige sina konststudier per korrespondens. Hos Signe Barth i Stockholm fortsatte han studierna fem år senare. Efter avslutad värnplikt kom han 21 år gammal in vid Konstakademien.

Redan under studierna vid akademien fick han till uppdrag "konstutsmückning" av lokalerna i Piteå läroverk och en del andra konstutföranden.

Mycket har skrivits om Enno, såväl i lokal estnisk som i svensk press. Ej har något sagts om hans ekonomiska kamp, när vägen för honom öppnades till Konstakademien. Bl.a. tog han kvällsknäck på dåtida Södertörnsbussar och var en tid inneboende hos min farbror Hans.

Från Konstakademien utexaminerades Enno år 1957.

Hans första självständiga utställning ägde rum i jan. 1958 i Konstnärshuset, Stockholm.

I Kustbon juli 1958, läser vi:

"Den estlandssvenske konstnären Enno Hallek från Rus har blivit uppmärksammas genom att han genom konstakademien blivit tilldelad ett stipendium på 1500 kronor ur Erik Sääfs fond. Hallek är med sina 26 år yngst bland årets stipendiater. Han tänker använda pengarna för studier i Frankrike . . ."

Därefter har fortlöpande utställningar ägt rum och den färske professorn har utfört väggutsmückningar i skolor, i sjukhus, i statliga verk och på tunnelbaneväggar.

Jag har saxat konstnären – professorns eget yttrande, när han år 1978 utförde den konstnärliga utsmückningen av Sandviksskolan i Järfälla kommun:

"Det här jobbet borde jag ha fått tre gånger så mycket för, om det skulle gått ihop ordentligt. Men kommunerna har oftast en fast summa. Sen är det bara att göra något utifrån det. Och man har sällan råd att tacka nej till ett uppdrag."

Under 1980 (ESTO 80) var Enno Halleks konst presenterad på flera utställningar. I Göteborgs Konstmuseums broschyr läser vi: "Enno Hallek söker ett förhållande mellan färgernas och formernas grundstruktur och de betydelser som betraktaren lägger i dem. Han visar också på pedagogiska och satiriska kombinationer i bilderna, som ofta får en tillspetsad psyko-romantisk karaktär."

Efter utnämningen till professor hade Eskilstuna-Kurirens medarbetare haft ett samtal med Enno, vilken intervju återgavs i tidningen den 27 april med referat i Estniska Dagbladet den 7 maj.

Inledningsvis säger redaktören att "Hallek är egenartad realist, målare med originella idéer. Hans färger och spontanitet har samband med det folkliga. Hans tankar är egenartade – bokstavligen slår dessa sönder alla ramar."

Professor Hallek kommenterar:

"När jag ser på dagens föremål och ting är detta påverkat av seendet i min barndom. Jag är intresserad av folkkonst, barns ritningar, de mentala konst och av skulpturen i Afrika. När jag målar utvecklas motiv, som jag ej förutsett och ej heller kan motivera. Man målar fyrkantigt om måleriet ursprungligen var anpassat till former inom arkitekturen. Jag målar ej fyrkantigt."

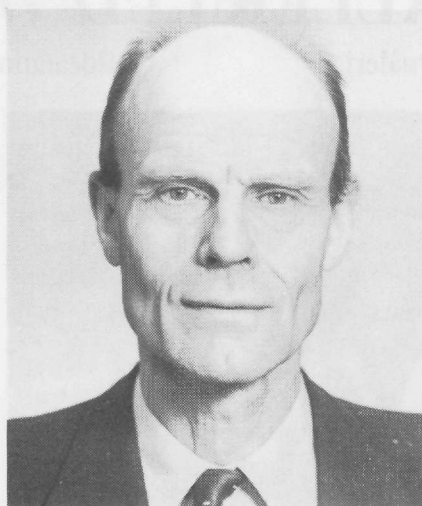
Professor Enno Halleks härstamning:

Morfar Johan Heldring är född i Spithamn, Rickul, och hans mor Hilda – min kusin – är född i Sviby, Ormsö.

Enno Halleks far och mor anlände med tre barn (15, 13 och 4 år) hösten 1944 till Stockholmstrakten i sin egen flyktningbåt. Det var en "bättre båt" eftersom den var byggd av ägaren och avsedd även till "husbåt" för familjen, när fadern Aleksander på höstarna var bottengarnsfiskare utanför Sörve, Ösel. Med samma "husbåt" seglade familjen vidare från förläggningen till ålfiskeområdet i närheten av Åhus. Strax därefter beslagstogs båten och återfördes till de nya ockupanterna i Estland.

Det nya livet började – framförallt för barnen. I dag – om allt ej är guld så ändock silver. Äldste sonen Heino (f.

NILS DANELL 80 ÅR

Nils Danell är son till biskopsparet Hjalmar och Maria Danell. En bror till honom var biskop Sven Danell, som avled i januari i år.

Agronom Nils Danell var rektor för Birkas folkhögskola under åren 1929–1931 – den fjärde i ordningen från starten 1920.

Den estlandssvenska kontakten har han hela tiden upprätthållit. Han var festtalare på vår hembygdsgdag i Sverige den 17 augusti 1952 på Godtemplargården Tollare, Klinten, och har även senare bevistat våra hembygdsgdagar.

Hembygdsgdagen 1952 var festlig och solig i alla avseenden. (Bl.a. upp-

1929) är som musikdirektör sedan år tillbaka musikledare i Rättvik. Dottern Maie (f. 1940) är musiklärare i Stockholm och den nyutnämnde professorn Enno själv (f. 1931) bor med sin riks-svenska hustru Margareta, textilkonstnär, och femtonåriga dotter Camilla på Kungsholmen, Stockholm. Föregående år uttalade sig konstnärinnan för pressen:

"Jag har tänkt att arbeta själv och pröva olika vävidéer. Jag har sysslat i många år med variabla textilier och vill fortsätta att pröva mig fram. I år har jag gjort en gobeläng för Huddinge sjukhus och haft en stor utställning på Norrköpings museum. Vad jag sedan hoppas på är att textilkonstnärerna ska respekteras mer." Professor Enno och Din konstnärliga familj:

Släkten och vänkretsen framför hjärtliga gratulationer!

trädde vår egen sångkör för sista gången under Viktor Amans dirigentskap. Veckan innan generalrepeterade sångkören på HM:s sommartomt i Gudö.)

Med inlevelse talade Nils Danell om sina rika minnen från åren i Estland.

Den 20 mars 1981 firades 80-årsdagen i Uppsala. Festligheterna försiggick i officersmässen på S 1. Sedan jubilaren tagit emot gratulationer av olika slag, inleddes den "officiella" delen med att en fanborg från regementet intågade och kungssången av-sjöngs. Därefter följde korum. Tal hölls och estlandssvensk representation var på plats. Rektorn från Birkas uppvaktades av sina forna elever, Elisabeth Svan-Sergo och Maria Björk-Österman, klädda i högtidsdräkter från Runö. Tillsammans med SOV:s representant Thomas Lorentz sjöng de Matts Ekmans "Båndomstien" och Gunnar Schantz "Här ligger landet."

På jubilarens begäran avslutades det estlandssvenska inslaget med avsjungandet av den estniska frihetstidens nationalsång "Vårt land" i vilken sång jubilarens närvarande estniska vänner med kraftiga röster deltog.

HM & TL

Vi saxar ur Upsala Nya Tidning 18 mars 1981 Nils Danells biografiska data.

Han är född i Uppsala. Han har genomgått Skara högre allmänna läroverk och Tärna lantmannaskola och avlade 1924 agronomexamen vid Ultuna. Före agronomutbildningen praktiserade han inom jordbruk i Skaraborgs, Uppsala och Södermanlands län. 1925 var han lantbruksinspektör på Ingla gård i Skogstibble. 1926–1929 var han 4H-konsulent i Skaraborgs län och 1929–1931 rektor vid Svenska lantbruksskolan i Estland. Sistnämnda år återvände han till Sverige och arrenderade i sju år Höjentorps kungsgård i Skaraborgs län. 1938–1940 var han bl a ungdomskonsulent i Östergötland, Värmland och Västerbotten, 1940–1941 lärare vid Ulvhälls lantbruksskola i Södermanland, 1941–1944 förvaltare vid Skytteholms säteri i Stockholms län, 1944–1945 konsulent vid Norrbottens läns hushållnings-sällskap och 1945–1948 jordbrukssak-

Notiser

Svensk ungdom dansar runödanser

Svenska Ungdomsringsens distriktsblad för Stockholms distrikt rapporterar i nr 2/1981 från Vallentuna folkdansförening:

Till medlemmar i Vallentuna Folkdansförening har vi det stora nöjet att få räkna Elsa och Jakob Steffensson från Runö. Elsa och Jakob har på sitt charmerande sätt lärt oss dansa Runödanser samtidigt som danserna dokumenterats av Leif-Evert Mattsson.

Tillsammans med f.d. Runö-bor har vi dansat uppvisning med Runö-danser och i samband med det höll Jakob ett föredrag om folk och seder på Runö.

Utställningen

Estland i Nordiska museet

pågår alltjämt och beräknas vara under hela 1981. I min notis i föregående nr av Kustbon nämnde jag att "ytterligare estlandssvenskt inslag planeras." Detta inslag ägde rum den 14 mars och det var SOV:s styrelsemedlem, sammanställande i bygderådet, Tomas Dreijer, som berättade och visade diarbilder om och kring sin födelseö Runö. Vi hann ej annonsera om detta i föregående nr av Kustbon. I dagspressen annonserade museet inslaget dagen före (varje lördag återkommande annonser från museerna). Undertecknad med familj saknade alla övriga estlandssvenskar, som gick miste om mycket.

HM

kunnig vid Svenska salpeterverken i Köping. Åren 1948–1966 var han knuten till Statens jordbruksförsök som expert på spånadsväxter. Efter sin pensionering var han anställd vid ett spannmålsföretag som spannmålsprovtagare. Han är kapten i reserven vid Upplands regemente och var vidare 1958–1963 hemvärnschef inom Uppsala hemvärnsområde och kretshemvärnschef 1963–1968 inom Uppsala hemvärnskrets. Under 1920-talets senare del var han ordf i Skaraborgs distrikt av JUF och senare också ordf i Skaraborgs läns arrendatorsförening. Inom bostadsrättsföreningen Angantyr i Uppsala var han ordf 1951–1970. Han har tillhört kyrkobröderna i Värnhem, Linköping, Umeå, Strängnäs och Uppsala.

Red.

Lucia Laving död

Lucia Laving-Ööpik, t h, med dotter och make. Foto från februari i år före dotterns avresa till Schweiz för studier där.

Lucia Olivia Ööpik, född Laving från Österby är död.

Hon omkom i en bilolycka i närheten av New York den 1 mars 1981 på väg till sitt arbete som kirurgiassistent vid ett sjukhus.

Lucia Laving var född 13 september 1922 på Dagö, då hennes far Alexander, från Österby, Nuckö, var verksam som kontrollassistent (jordbruk och kreatur) därstädes. Modern Helena, född Koppel, var dagöflicka. Innan dess hade Alexander Laving genomgått Hapsals stadsskola och under åren 1909–1912 lantbruksskola i Sverige. Han återvände efter studierna till sin fädernebygd, deltog i såväl första världskriget som Estlands frihetskrig, tjänstgjorde på Dagö och blev jordbrukare i Österby samt så gott som omedelbart kommunalfullmäktig. Relativt snart utsågs han till kommunalnämndsordförande – "taletan". Detta förtroendeuppdrag innehade han många långa år – med undantag av de "röda åren". Familjen anlände till Sverige med "Juhan" den 31 aug. 1944. På sin gård Lottesta, Härad (Strängnäs), avled Alexander Laving den 23 december 1958.

Lucia Laving utexaminerades från gymnasiet i Hapsal våren 1941, arbetade några månader hösten 1941 hos undertecknad på Nuckö kommunalkontor och anställdes sedan som lärare vid folkskolan i Birkas till vårterminen 1944. I Sverige utbildade sig Lucia till sjuksköterska, avancerade till distriktssköterska och tjänstgjorde som sådan i Strängnäs-området, där föräldrarna blivit jordbrukare på egen gård och där yngre system Helga bodde och alltjämt bor.

Lucias utvalde redan under skollåren, Tönis Ööpik, hade efter krigets strapatser kommit tillrätta. De gifte sig

Henrik Dreijer

In memoriam

»Sanningskär, utan överord, öppen och fri» – Dessa ord stod en gång att läsa på en tavla i vapenhuset i Runö kyrka. De skulle vara en beskrivning av Runöbons kynne.

På ett sällsamt träffande sätt kan man säga, att dessa ord var utmärkande för Henrik Dreijer, som nu slutat sin långa livsvandring. Vid sin bortgång 92 år gammal var han Singö församlings äldste. Född på Runö, den lilla ön i Rigabukten var han alltifrån barndom och ungdom väl förtrogen med hav och vatten. Hans förfäder stod det kyrkliga arbetet på ön mycket nära, alldenstund fadern där tjänstgjort som klockare och farfadern som präst. Själv tjänade Henrik Dreijer under många år som kyrkvärd och vikarierande klockare i fädernas tempel. Levebrödet fick han som genuin Runöbo från havet och jorden. Det var fiske och säljakt som fyllde hans arbetsdag med hårt och farofyllt slit, och det var arbetet på Runös tegar. Allt fullgjort med den redlighet och plikt känsla, som var för honom utmärkande. – Så kom flyttningen till Sverige och så småningom till Singö, där den största gruppen av Runöbor hamnade. Åren har gått och samhörigheten mellan Runös och Singös befolkning är stor. Vi

1952 och bosatte sig året efter i N.Y., där maken snart var färdig läkare.

LUCIA till namnet, till sitt blonda utseende och till sitt ljusa väsen, var för omgivningen en ljusbild varje dag, om än den traditionella Lucian här i Sverige uppträder endast en gång per år. Mig veterligt var hon den enda flickan, som var döpt till Lucia därhemma. Säkert är det pappans studietid i Sverige, vid seklets början, som gett impulsen till valet av namn.

Vi kommer att minnas Lucias kamratanda och vänskap. Hon var skapt till samarit, till att hjälpa medmänniskor. Närmast sörjande är maken, sonen, medicinestuderande i U.S.A., dottern, studerande i Schweiz och syster Helga, gift Meema, med familj i Lottesta, Härad, släkt, skolkamrater och många, många vänner.

Alla önskar Dig en lugn vila efter en mycket aktiv levnad.

Hugo Mickelin

ESTO FESTIVALER

Om platsen för nästa ESTO-festival råder oklarhet hos esterna i exil. Under festivalveckan i juli 1980 i Stockholm arrangerades ett möte för planering av nästa festival.

Undertecknad var inbjuden till detta möte och accepterade med tillfredsställelse att representanterna från den estniska kolonin i Australien trodde sig kunna ta hand om en så stor festlighet, då de bara är bortåt 6.000 personer.

Som det nu visar sig var det dock en önskedröm.

Australien har backat ur. Toronto diskuteras och Vancouver har dykt upp som ett alternativ i den estniska pressen. Båda städerna ligger i Kanada, dock långt från varandra.

I anslutning till förra årets festival i Stockholm tar jag mig friheten att saxa följande ur Estniska Dagbladet, där insändaren Asta Winolf från Karlstad bl.a. skriver följande:

Jag hade glädjen att få delta i de flesta av Esto-80:s aktiviteter. Vill egentligen inte framhålla någon av dem, alla var välorganiserade och gripande tillställningar. Kvar i minnet står dock klarast Frihetsmarschen, Esto-galan på Johanneshov och invigningen i Kungsträdgården, utan inbördes ordning. – Vad landsflykt innebär förstod jag först då en est från Australien knäböjde för en rödklöver på Åland. – Sådana växte det i Estland, var hans enda kommentar.

Är också speciellt glad att jag genom esterna och Esto-80 fick tillfälle att bekanta mig med vår vackra huvudstad. Åsynen av de blå-svart-vita flaggorna på Hamngatan etc. skall jag sent glömma. Även vädrets makter var ju vänligt inställda till Esto-80.

Då jag har glädjen att till mina käreste och närmaste vänner räkna esterna i Göteborg, vill jag rikta ett tack till alla ester, och jag instämmer med soci-

känner alla saknaden efter Henrik Dreijer så starkt. Han tjänade som förebild, som förebedjare, som vägvisare för oss alla. Och vi tackar Gud för vad Han givit oss genom vår bortgångne vän.

Lars Th. Sundin

Om arvsskatt

(ur Estniska Dagbladet)

Är Ni f.d. utländsk medborgare och numera naturaliserad svensk? Tro för den skull inte att Ni i alla hänseenden lyder under svensk lag. Det tidigare medborgarskapet kan nämligen i synnerhet på arvsrättens område leda till oanade konsekvenser. Utländsk lag kan bli tillämplig om Ni t.ex. gifte Er innan Ni blev svenska medborgare eller, om Ni är kvinna, om Er man hade utländskt medborgarskap när Ni gifte Er.

En DN-artikel om hur en änka efter en för 33 år sedan invandrad tysk måste betala arvsskatt för sin giftorättsandel, vilket hon inte skulle ha gjort om hon varit gift med en svensk, har upprört sinner. Jur.kand. Ethel Pang, biträdande jurist på Advokatfirman Ervin Pang i Stockholm, kommenterar.

”Det är riktigt att – såsom anges i den ifrågasvarande DN-artikeln – många gifta invandrare riskerar att få betala mera arvsskatt än vad svenskarna behöver göra. En lag från 1912, som handlar om äktenskapets ekonomiska rättsverkningar, säger nämligen bl.a. att i brist på avtal mellan gifta makar, så bestämmer mannens medborgarskap vid tiden för äktenskapets ingående vilket lands lag som skall tillämpas. Lagen har på sistone aktualiserats främst i arvsärenden och rättspraxis har utvecklats så att om utländsk lag skall tillämpas på makars förmögenhetsförhållanden och om denna lag saknar motsvarighet till det svenska institutet giftorätt, så innebär det att vid t.ex. skattläggning av bouppteckning något avdrag för efterlevandes giftorättsandel inte medges enligt arvsskattelagen.

Rättspraxis kan emellertid komma att ändras. Mig veterligt ligger just nu ett fall i Högsta Domstolen, som kan komma att befästa eller ändra hittillsvarande rättspraxis. För att vara på den säkra sidan bör emellertid makar utnyttja den möjlighet som 1912 års

alminister Karin Söder, då hon vid invigningen av Esto-80 hälsade alla med ”Jag beklagar att Ni måste vara här, men vi är tacksamma för att Ni är här.”

Hugo Mickelin

Estniska närradioprogram (Stockholm med omnejd)

1. Redan den 16 juni 1979 startade den religiösa sändningen ”ELU SÖNA” – Livets Ord. Arrangör Stockholms Estniska Frikyrkoför-samling. I redaktionen finns estlandssvensken Einar Lindström. Hans far Juhan emigrerade med familjen från Rälby-Smesa, Ormsö, till Pasklep, Nuckö, på 20-talet. Ledaren för sändningarna, dagöbon Herman Laur, dog nyligen.

Sändningarna sker på FM kanal 91,2 MHz

lördagar kl 20.00–20.30

med repris måndagar kl 13.45–14.15

2. Den 4 februari 1980 startade Stockholms Estniska Förening sändningar under ledning av ordföranden Alex Milits, med vice ordföranden Tarmo Sepp som producent. (Han har tidigare arbetat vid Voice of America).

Har Du männe läst Alex Milits triologi på svenska?

”Peter – barn av ett krig”

”Peter från ingenstans”

”Peter Radek”

Radiosändningarna sker på FM kanal 88 MHz

måndagar kl. 09.30–10.00

23.00–23.30

tisdagar 12.30–13.00

torsdagar 18.00–18.30

lag ger, nämligen att själva genom avtal bestämma vilket lands rätt som skall tillämpas på deras förmögenhetsförhållanden. Ovan relaterade olägenheter föranledda av ett tidigare medborgarskap kan elimineras genom att man låter upprätta ett äktenskapsförord, eventuellt boskillnad eller genom ett speciellt förordnande i testamente. För att vara säker på att ett sådant förordnande verkligen blir giltigt i enlighet med ens intentioner bör man givetvis söka sakkunnig juridisk hjälp. Arvsrätten är ett mycket komplicerat rättsområde och fallgroparna är många om man dessutom ej är infödd svensk.”

Herbert Lagman

Längs Nordrysslands kanaler

Efter frukosten satte sig vår karavan åter i rörelse. Dimman skingrades snart och solen lyste fram. Liksom dagen förut intog jag min utsiktsplats uppe på taket av pråmen. Ladogas västra strand hade vid det här laget redan försvunnit ur sikte. Även i norr utbreddes sig vattenspegeln så långt ögat nådde. När solen stigit litet högre upp på himlen blev det så varmt att man kunde ta av det mesta i klädväg. De av männen som var skickliga simmare tog sig då och då ett dopp i kanalen. Några samhällen stod fortfarande inte att upptäcka, men på ett ställe löpte en gångstig utmed kanalbanken och där mötte vi ett par unga kvinnor. Det var egentligen de första människorna vi såg utanför vår egen pråm alltsedan vi lämnat staden bakom oss. Vi vinkade och ropade till dem och de vinkade tillbaka. Ett par av männen som just plaskat omkring i kanalen bakom pråmen klättrade i land och begav sig springande efter dem i bara badbyxor. De försvann snart alla ur sikte.

Vi färdades nu hela dagen i nordostlig riktning. Landskapet hade ingen större omväxling att bjuda på. För det mesta skymdes utsikten fortfarande av al- och björksnår. Fram mot kvällen fick vi sikte på sjöns östra strand. Den kom långsamt närmare, och innan solen gått ned gled vi in på floden Svir, som tar sin början vid Onega och flyter

3. Under sommaren 1980 startade en ny förening, Estniska Musik- och Kulturföreningen, egna sändningar på FM kanal 88 MHz.

Denna förening sänder
onsdagar kl 09.15–09.45
fredagar 12.00–12.30

Även i Göteborg söndagar kl 19.00–19.30 94,5 MHz och i Eskilstuna förekommer närradiosändningar på estniska.

De, som ej behärskar det estniska språket, njuter säkert av estnisk musik och sång, som förekommer rikligt i programmen.

HM

ut i Ladoga. Landskapet var här flackt och enformigt. Här någonstans hade Peter den store byggt sin första flotta, som han sedan över Ladoga och längs Nevafloden fört ut till havet. År 1705 hade denna flotta i närheten av Kronstadt visat vad den dög till.

Följande morgon vaknade jag tung och dåsig i huvudet. Den varma dagen hade följts av en kylig natt. För att få blodet i omlopp klev jag ut i gången mitt i pråmen och gjorde några gymnastiska rörelser. Det första jag därvid upptäckte var att landskapsbilden helt förändrats. Flodstranden var hög och sandig samt beväxt med höga furor. Vi måste således redan befinna oss någonstans i närheten av Onega. Pråmen låg förtöjd liksom morgonen förut.

Snart satte den sig emellertid i rörelse, och inom kort skymtade sjöns yta fram mellan träden. Här föreföll bebyggelsen att vara tätare. Vi passerade ett par mindre samhällen, och på gångstigen som löpte utmed kanalbanken mötte vi människor. På ett ställe överöste en skäggig gubbe oss med skällsord. Vi kunde inte bli riktigt kloka på vad som låg till grund för hans ilska. Tydligt retade det honom att vi talade ett för honom främmande språk, och så vitt vi kunde förstå av ordflödet som han hällde över oss behövdes inga främlingar här. Precis som om vi kommit hit av egen vilja! Ett par hundar följde efter oss en lång stund under vilt skall. Både människor och djur tycktes ha fattat agg till oss.

Längre fram stötte vi på ett par väldiga pråmar med flyktingar. Vi lade till jämsides med den större av dessa. Några ungar flockades nyfiket vid relingen och tittade på oss. Det förundrade dem tydligen att vi talade ett språk som de aldrig hört tidigare. De sträckte fram händerna och ropade: *daitje hljeb, daitje hljeb!* – ge oss bröd! Jag råkade ha kvar ett par skorpar efter mitt morgonmål, varför jag tog den ena och kastade den över relingen. Barnen kastade sig alla på en gång över den och hade så när råkat i slagsmål. En av de flinkaste pojarna fick först tag i skorpan och skyndade sig att

stoppa den i fickan. Jag fann det hela lustigt och kastade en skorpa till över relingen till pråmen. Även de övriga männen fiskade upp vad de hade kvar i matväg och kastade över det till flyktingarna. Ett par äldre personer kom också, men de var inte så flinka som barnen och fick ingenting. Vi roade oss en stund med detta skådespel. Då den ryske politruk, som följde med vår pråm, fick syn på vad som försiggick, kom han genast fram och förbjöd oss att kasta över något till flyktingarna, men det var ingen som brydde sig om honom. Han röt då åt barnen på andra sidan att hålla sig borta och dessa drog sig skrämnda tillbaka.

Jag klättrade upp på taket och satte mig där och betraktade en stund våra egendomliga grannar. Så vitt jag kunde förstå hade de gått ombord med alla sina ägodelar. Varje familj hade inrättat sig någorlunda för sig genom att göra avbalkningar av lådor, madrasser och andra därtill lämpliga föremål. Ett par getter stod fastbundna vid relingen, och borta i fören lät en ko höra sitt ängsliga råmande. På ett annat ställe hade ett par pojkar i nioårsåldern råkat i slagsmål. De gick till anfall med knytnävarna var de kunde och drog varandra i håret. Varför de råkat i luven på varandra var inte gott att veta. Kanske slogs de om någon brödbit. Helt nära oss satt en kvinna på en lår och gav sitt barn bröstet. Hennes ålder var obestämbar. Hon hade lika gärna kunnat vara trettio som femtio år. Jag antog att hon måste vara i trettioårsåldern. Hon satt och stirrade apatiskt framför sig, och jag ertappade mig själv med att undra över vilka tankar som kunde röra sig i hennes hjärna. Hon kanske funderade på var hon skulle få mat nästa gång, eller var det barnets framtid som upptog hennes tankar? Kanske tänkte hon inte på någonting alls. En gång hade hon varit ung och kanske drömt om lycka, liksom måhända den unga flickan i femtonårsåldern nu gjorde, som satt på en annan lår ett stycke från henne. Båda var klädda i smutsiga klänningar. Det var inte utan att jag kände mig en smula beklämd vid åsynen av den nedslående tavlan framför mig.

En gammal gubbe kom fram till relingen och försökte inleda samtal med oss. Ett par av männen kunde litet ryska och dessa slog sig nu i samspråk

med gubben. Men strax var politruken åter framme och tillsade männen att hålla sig borta från relingen. Dessa var emellertid inte vana vid order av detta slag och bara skrattade. Han röt då åt gubben på den andra pråmen så att denne ryggade några steg tillbaka. Då politruken avlägsnat sig kom han närmare och återupptog samtalet.

En halvtimme senare satte vi oss åter i rörelse. Även flyktingpråmarna kastade loss och följde oss i kölvattnet. Men de sackade så småningom efter akterut och försvann slutligen ur sikte.

Vid middagstiden nådde vi fram till en liten köping, som tills vidare bildade slutpunkten för den konstgjorda farleden. Hittills hade vi färdats i nordostlig riktning. Nu vek vi av till höger in på en flod mot söder eller sydost. Floden var smal, och ibland föreföll det nästan som om vi inte skulle undgå att fastna vid den ena eller andra av stränderna. Men förarna kunde tydligen sin sak och allt gick utan missöden. Flodens vatten var grumligt och smutsigt. Stränderna kantades av al och videsnår. Bakom snåren på den vänstra stranden skymtade åkerfält fram. Där hade säden nyligen mejats och satts upp i skylar. En ofantlig skock kråkor lyfte från den närmaste åkern under ett öronbedövande kraxande. Aldrig i mitt liv hade jag sett så många kråkor på en gång. En spefågel visste förtälja att även kråkorna här ingått kollektivavtal för att skydda sina rättigheter.

Litet längre fram gjorde floden en krök åt vänster, samtidigt som den betydligt utvidgade sig. I det grunda vattnet vid stranden höll en skara kvinnor på att byka tvätt. Ett stycke därifrån plaskade en skock barn omkring i vattnet under stöj och skratt. T.o.m. svinen hade funnit det lämpligt att ta sin middagssiesta ute i det grunda, ljumma vattnet. På branten ovanför skuttade några får och getter omkring. Det hela gjorde intryck av en sannskyldig idyll, och någon brist på livsglädje tycktes inte råda att döma av skratten och stöjet.

Uppför backen strävade en kvinna med ett bärok över axlarna vari hängde två fyllda vattenhinkar. Man kan naturligtvis ifrågasätta det lämpliga i att ta dricksvatten och vatten till matlagning på samma ställe där man byker

tvätt och där svin och barn tumlar omkring, även om det är fråga om rinnande vatten. Men hygien är som bekant ett tånjbart begrepp.

Vi fortsatte vår färd uppför floden hela dagen. Flodens lopp var lugnt, och vi gled fram i jämn takt. Landskapet var här mera omväxlande än det varit i början. Fram mot kvällen siktede vi ett samhälle på flodens vänstra strand. Husen var här uppförda i två våningar, varav den nedre tydligen var avsedd för boskapen medan de tvåbenta invånarna bodde en trappa upp. Alla föreföll att vara tillfreds med denna sakernas ordning utom getterna, vilka tycktes vara mindre glada över att de förvisats till de nedre regionerna. Här och där sågs de klättra omkring i traporna som ledde till den övre våningen.

Befolkningen hade tydligen varit ute för att bärga hö under dagen, ty vi kunde se några män och kvinnor gå i riktning mot byn med räfsor över axeln. En pojke i tolv- eller trettonårsåldern red i sporrsträck på en häst som var spänd för en slåde, en syn som vi fann en smula ovanlig. För det första red man inte hos oss på en häst som var spänd för ett fordon och för det andra använde man inte släden som fortskaffningsmedel på sommaren. Men man hade kanske bärgat hö på sank marker, där höet kunde forslas fram blott med slåde.

Då vi vaknade följande morgon fann vi till vår synnerliga förnöjelse, att bogserbåten framför våra pråmar ersatts av levande maskiner. Det var således inte svårt att avgöra hur många hästkrafter – i föreliggande fall hästkrakar – som behövdes för att sätta pråmen i rörelse. Det var inalles fyra dylika, två på vardera sidan av kanalen, som sörjde för fortskaffningen av vår farkost. Det var faktiskt synd om de stackars djuren. De drog och stretade allt vad de orkade, men trots detta blev farten minst sagt blygsam. De kunde inte heller gå rakt fram, ty repen drog dem sneda så att bakfötterna ibland nästan halkade över flodbanken. Till råga på allt såg de allt annat än välnärda ut, trots att det var sommar och således inte borde råda brist på föda. Som väl var återvände bogserbåten om en stund, och hästarna befri-

ades från sin plågsamma syssla. Farten blev genast litet bättre, men för vår del betydde det just ingenting: vi hade inte bråttom och skyndade oss ingenstans. Vi kunde lika gärna kuska omkring på floden som vistas någon annanstans.

Floden var här betydligt bredare än den varit vid mynningen och ibland mötte vi timmerflottar på vår väg. Med några av dem följde flottningskarlar. Som resan kunde vara i flera dagar, ibland i veckor, fick man inrätta det så bekvämt som möjligt för sig. Vanligtvis hade man ett litet trekantigt skyddstak som man kröp in under för natten eller då vädret var dåligt. För att fördriva tiden brukade de sjunga, och vi hörde ofta deras entoniga, melankoliska sånger klinga ut över vattnet.

Vi själva brukade också fördriva tiden med sång. Detta föll de ryska officerare, som följde med oss, mycket i smaken. De förstod naturligtvis inte orden och kunde inte heller melodierna, men de stampade takten med foten och sjöng med så mycket det gick. Särskilt ivrig var officeraren på pråmen som följde närmast efter oss. Han satt framme i fören och fäktade med armar och ben i sina försök att slå takten, varvid hans ansikte sken av förnöjelse. Ibland anordnade vi ett slags växelsång mellan de båda pråmarna, vilket resulterade i ett slags tävlan. Däröver blev ryssarna ännu mer förtjusta. De ropade och hojtade till varandra och eggade männen till ännu bättre prestationer. Här och där lockade vår sång också folket i samhällena ned till flodstranden. Man undrade tydligen över vad det var för människor som färdades på detta sätt. Ibland stod man länge och lyssnade till de främmande tonerna, som så småningom dog bort i den stilla kvällsluften.

Så förgick ett par dagar. Egentligen gick det ingen nöd på oss. Vi hade ingenting att göra och tråkigt var det inte heller. Det enda som inte föll oss i smaken var kosten. Vi fick skorpor tre gången om dagen, litet socker samt ett ägg eller en bit fläsk. Dessutom tillhandahölls varmvatten eller *kipjatok* som det kallades här. Jag brukade blöta skorpona i varmt vatten så att det blev en tjock grötliknande massa. Därefter tillsatte jag socker och så var maten färdig. Det blev enformigt i läng-

den, och som det inte fanns några möjligheter och tillfällen för några kroppsovningar kom min mage snart i olag. De flesta av männen hade varit förutseende nog att ta med sig större förråd hemifrån av skinka och torkad fisk, varför de inte brydde sig så mycket om skorpona och fläskbiten. Jag för min del hade vid det här laget redan för länge sedan gjort slut på det lilla förråd som jag haft med mig hemifrån, varför jag var helt hänvisad till den skaffning som serverades ombord.

En morgon stannade vi vid ett litet samhälle på flodens högra strand. Vi skulle där inta ny proviant, och som det skulle dröja ett par timmar innan allt blev färdigt, tilläts vi att gå i land. Det kändes skönt att få sträcka på benen; vid det här laget började det redan bli besvärligt med trängseln ombord.

Vi promenerade en stund omkring på bygatorna, och på ett ställe upptäckte ett par av männen en butik där man sålde vodka. De dröjde inte med att förse sig med en försvarlig mängd av denna vara. Då de ryska officerarna fick veta vad som hänt blev vi genast beordrade att gå ombord igen. Provianten hade under tiden hunnit stuvas ned i pråmarna så att vi inom kort var resklara på nytt. Det befanns att vi denna gång fått bröd i stället för skorpor, något som jag kände mig tacksam för, ty vid det här laget hade jag hunnit bli utled på skorpona. Vid inspektionen av förrådet befanns det att ett par av bröden var mögliga, varför de slängdes i floden. Ett par män som just råkade fara förbi i en roddbåt kom till stället allt vad de orkade, och den ene av männen kastade sig huvudstupa i vattnet för att fiska upp bröden. Han nådde fram till dem med några simtag och återvände sedan till båten där hans kamrat hjälpte honom att komma ombord igen. Av männens ansiktsuttryck att döma ansåg de sig ha kommit över en riktig dyrgrip.

Då allting var klart för avresa gjordes en översyn av männen, varvid det framgick att tre av dem fattades. Det var de som först hittat butiken där man sålde brännvin. Antagligen hade de uppsökt någon undangömd plats, där de i lugn och ro kunde njuta av den ryska vodkan. Bogserbåten tutade med sin ångvissla, och vi ropade och hojta-

de inåt land för att väcka deras uppmärksamhet, men ingen svarade. Den ryske politruken gick ett slag upp till butiken, men där fanns naturligtvis ingen. Vad han hade att säga till butiksbiträdet fick vi inte reda på, men det var säkerligen inga angenäma saker.

Sedan vi väntat i en kvart, beslöt det att vi skulle fortsätta resan och lämna de försvunna åt sitt öde. De fick sedan själva klara sig bäst de kunde.

Förtöjningarna hade redan kastats loss då de försvunna plötsligt uppenbarade sig på flodstranden. De föreföll alla tre att vara i en ganska upprymd sinnesstämning. Vi ropade på dem och de vinkade och hojtade tillbaka. En av männen var märkbart ostadig på benen, varav vi förstod att han hunnit ta för sig ganska försvarligt av den ryska vodkan. De två andra smög sig ombord så fort de kunde men den tredje hann inte med. För att komma fortare fram tog han genvägen över en timmerflotte, som låg vid stranden, men där möttes han av den ryske politruken. Vi kunde nu se att mannen stoppat fickorna och barmen fulla med brännvinsflaskor. Ryssen uppmanade honom att lämna ifrån sig flaskorna, men detta ville mannen inte höra talas om. Han tillsade politruken barskt att hålla sig ur vägen. Denne drog då upp en pistol och hotade att skjuta. Men mannen lät sig inte avskräckas därav. Han slet upp skjortan över bröstet och skrek:

–Skjut din lusiga sate, om du vågar!

Ryssen blev konfunderad över detta resoluta beteende och stod en stund obeslutsam. Men så vacklade mannen till på de hala timmerstockarna, varvid alla flaskorna som han hade i fickorna och i barmen föll i vattnet mellan timmerstockarna. Politruken riktade nu i stället pistolen mot flaskorna och började skjuta på dem. Han slutade inte förrän alla träffats och sjunkit till botten. Mannen stod bredvid och knöt nävarna. Ett tag såg det ut som om han vore färdig att kasta sig över ryssen, men avstod i sista ögonblicket. En stund stod han och stirrade på denne sedan alla flaskorna gått till botten. Därefter kravlade han sig ombord på pråmen. Där svor och gormade han en stund, varefter han föll i sömn.

Under de närmast följande dagarna passerade vi en mängd slussar som lyf-

te oss högre och högre upp. De flesta av slussarna var ganska små och primitiva. Portarna öppnades och stängdes vanligen med hjälp av hästar och en och annan gång t.o.m. för hand. Slussarna följde varandra tätt, och det var blott långsamt som vi kunde komma fram.

Efter ett par dagar nådde vi vattendelarens höjdpunkt längst i öster. Därefter slussades vi nedåt igen och resan gick nu rakt mot söder. Allt som allt passerade vi ett fyrtiotal slussar under denna färd.

Sent en kväll i början av augusti nådde vi Vitsjön och förankrade pråmen vid en liten köping på dess södra strand. Några av männen badade i sjön, men de flesta avstod, ty vattnet var kallt. Här såg vi för första gången rysk militär i rörelse. Ett kompani soldater marscherade genom köpingen under högljudd sång. En kort stund senare uppenbarade sig en man med ropare i handen och delgav oss de senaste nyheterna. Han meddelade att Röda armén bjöd fienden hårt motstånd på alla fronter och uttalade förhoppningen att den dagen inte var långt borta då krigslyckan skulle vända sig och tyskarna fördrivas ur landet. Till slut fick vi också veta att de två män, som hoppat av vid Ladogastranden och sprungit sin väg, hade infångats samt tillmätts det straff som de gjort sig förtjänta av: de hade skjutits. Vi trodde vad vi ville om såväl det ena som det andra.

Det enda större samhälle som vi passerade på vår väg var staden *Tjerepovets*. Där bestämdes det att vi skulle gå i land samt få ett mål varm mat. Vi anlände dit en dag vid middagstiden. I början hittade vi ingen landningsplats vid kajen. Där fanns andra farkoster före oss, och på det ställe där vi skulle lägga till hade man dessutom placerat ett par avträden. Kajens hela brädvägg nedanför var förorenad. Man kunde knappt andas för stanken som stod i luften som en sky. Avträdena saknade tak, och en av männen tog upp ett tillhygge samt kastade in det i det ena av dem. Strax därpå öppnades dörren till avträdet på andra sidan, och en kvinnsperson tog förskräckt till flykten utan att ha hunnit ordna kjolarna.

Efter en stund lyckades vi dock finna ett ställe där vi kunde lägga till. Därpå gick vi i land. Byggnaderna i den lilla staden utgjordes för det mesta av trähus i en eller två våningar. Gatu-
beläggning saknades på sina håll och vi trampade på blöt mark. I utkanten av staden påträffade vi en byggnad, där det hängde en skylt med ordet *Stolovaja* ovanför dörren. Vi förstod att detta måste vara matserveringen. Därinne fanns en mängd långa bord med lika långa bänkar på vardera sidan om dessa. Sedan vi tagit plats vid borden bars det in stora skålar med soppa kokad på estnisk torsk. Soppan inmundigade vi med vackert målade träskedar. Till måltiden hörde också en portion bröd på 300 gram. Jag orkade inte äta upp hela brödportionen och lämnade resten kvar på bordet. Några av de andra männen gjorde likaledes. Detta förvånade upppasserskorna. De uppmanade oss ivrigt att ta med oss det som blev över. Det skulle nog behövas sedan, sade de.

Efter måltiden begav vi oss ned till prämarna igen, och om en stund fortsattes färden. Efter det vi lämnat *Tjerepovets* vidtog en ganska underlig farled. Den utvidgades betydligt och nådde ställvis en bredd av flera kilometer. Vattnet var här och där mycket grunt, så att man tydligt kunde se bottnen, trots att det var grumligt och smutsigt. Här och var stack buskar och snår upp över vattnet, på sina håll också enstaka större träd. Man fick intrycket att trakten blivit översvämmad eller på konstgjord väg satts under vatten. På ett ställe kom en lada och därefter ett mindre boningshus flytande rakt emot oss följda av byttor och baljor och andra husgerådssaker. Detta ökade intrycket av att det var en översvämning. Någon naturkatastrof kunde det emellertid inte vara fråga om, ty i så fall hade man ju inte gett sig till att segla på den sålunda uppkomna farleden. Några av männen ansåg att trakten satts under vatten av strategiska skäl, men inte heller detta föreföll synnerligen trovärdigt. Till slut kom vi överens om att det måste vara fråga om en regleringsdamm. Något kraftverk kunde vi visserligen inte upptäcka, men vattnet behövdes kanske för kanalsystemet.

Bebyggelsen i dessa trakter var gles

så vitt vi kunde se från vår utsiktspost. Blott på ett ställe såg vi på den högra stranden en hög skorsten ur vilken svart rök bolmade upp, varav vi drog slutsatsen att den måste höra till någon fabrik. Här i trakten måste det också finnas rester av finsk-ugriska folk. De hade dock vid det här laget nog hunnit förryskas i mer eller mindre hög grad, eftersom de saknade egen litteratur och egna skolor. Därtill var de för fåtaliga.

Under hela denna färd, som nu varat i två veckor, hade vi gynnats av det vackraste sommarväder. För det mesta satt vi i bara skjortärmarna uppe på prämens sluttande tak och iakttog omgivningen. Resan hade varit både omväxlande och intressant, men nu började vi tröttna och längtade att få fast mark under fötterna samt litet större utrymme att röra oss på. Det var därför med tillfredsställelse som vi mottog ryktena om att vi nu närmade oss målet för vår färd. En kväll i solnedgången siktade vi ett samhälle på den vänstra stranden, och de mera initierade visste förtälja att vi skulle stanna där. Vi närmade oss mycket riktigt stranden, och rätt som det var styrde vi in mellan några albuskar som stack upp över vattnet. Någon kaj fanns inte, inte ens en riktig landgång. Vi fick ta oss i land på en plank som lagts ut mellan ett par albuskar.

Det tog en lång stund innan alla lyckats ta sig i land längs den smala landgången. Bakom albuskarna som växte runt vattnet vidtog en tuvig slätt, och där ställde vi upp oss i plutoner och kompanier. Några av männen som hade militär rang var villiga att ta kommandot. Då vi hunnit så långt var det nästan nedmörkt. Vi hade redan tidigare kunnat urskilja tre större byggnader uppe på en kulle strax i utkanten av samhället, och mot dessa styrde vi nu våra steg. Det var efter vad vi kunde förstå skolhus, men som det var sommar stod husen lediga. Emellertid marscherade vi förbi dessa hus in på en gata som var belagd med kullerstenar. Inga ljus syntes i fönstren, och vi trevade oss fram snavande över kullerstenarna i beckmörkret. Jag hade aldrig trott att augustinätterna kunde bli så mörka. I en brant uppförsbacke stod en huskoloss alldeles intill gatan. Av konturerna som avtecknade sig mot natthimlen, kunde vi sluta oss till att det

var en kyrka. Litet längre fram gjorde vi halt utanför en annan byggnad. Detta visade sig vara en matservering. Därinne hade man tänt några stearinljus, och vid dessas fladdrande sken undfågades vi än en gång med torsk-soppa, varefter vi marscherade tillbaka ett stycke samma väg vi kommit. Denna gång gjorde vi halt vid byggnaderna, som vi tidigare lagt märke till, och där skulle vi alltså installera oss. Detta fick vi göra så gott det gick i det rådande mörkret. Jag lyckades finna ett hörn invid en ugn i ett av rummen i det närmaste huset, och där inrättade jag mig tillsammans med några kamrater. Vi fick ligga på golvet, ty någon inredning fanns inte i rummen. Resväskan lade jag under huvudet och kavajen fick tjäna som filt. Lyckligtvis var det varmt så att man inte behövde frysa. Det var också trångt så att vi låg nästan packade som sillar i en tunna.

Följande morgon vaknade vi litet ömma och kantstötta av det hårda lägret. Till att börja med begav vi oss i språngmarsch ned till en liten bäck som flöt genom utkanten av samhället ett par hundra meter längre bort. Sedan vi ätit frukost skulle vi bada bastu. Det var tre kvinnspersoner som skötte om denna sak. En av dessa var klädd i vit skyddsrock, varför vi antog att hon måste vara något slags sjuksköterska. En annan var utrustad med sax och kam och gällde tydligen för hårfrisör-ska. Vi fick håret kortklippt, och kläderna fick vi ta av utanför bastun. De skulle byltas ihop och lämnas in i "lusbatteriet". Detta låg bredvid bastun och sköttes av en mansperson. Lusbatteriet kallade vi ugnen, där avlusningen av kläderna skulle äga rum. Vi försökte förklara för vederbörande personer att denna åtgärd var helt onödig, eftersom vi inte hade några löss i kläderna, men åt detta skrattade man hjärtligt. Aldrig skulle vi få dem att tro på några rötmanadshistorier. Det var första gången någon kom med så toki-ga påståenden att man inte hade löss i kläderna. Alla hade det, det hörde liksom till och kunde inte vara annorlunda. Om nu någon verkligen var utan löss så måste det vara något på tok med honom, eftersom inte ens lössen ville ha honom. Vi däremot såg friska och starka ut och hur kunde det då komma sig att vi inte hade några löss?

(Forts. i nästa nr)

Familjenytt

Döda

Lucia Olivia Ööpik, född Laving 13 september 1922 på Dagö/Nuckö avled 1 mars 1981 i N.Y., U.S.A.

Maria Gustava Berg, född Luther 23 april 1889 på Nargö, avled 16 mars 1981 i Öregrund

Elvine Saarnak, född Luitsi 10 augusti 1890 i Hapsal, avled 18 mars 1981 i Stockholm

Albert Norrman, född 2 januari 1902 i Korkis, avled 24 mars 1981 i Kumla

Arthur Voldemar Pella, född 9 mars 1921 i Korkis, avled 10 april 1981 i Stockholm

Maria Grönman, född Andersson 15 maj 1899 på Ormsö, avled 16 april 1981 i Stockholm

Albin Einar Thomsson, född 11 september 1925 på Ormsö, avled 23 april 1981 i Stockholm

Elvine Johanna Fagerros, född Oelokk 12 oktober 1913 på Ormsö/Vääna, avled 30 april 1981 i Stockholm

Robert Seman, född 1 november 1915 på Nuckö, avled 7 maj 1981 i Stockholm

Vår käre

Johan Wallin

*14 april 1911

†29 april 1981

har hastigt lämnat oss i djupaste sorg och saknad

MARIA

Agneta

Släkt och vänner

Nu vill jag ut till sjöss igen

På en resa oändligt lång

Och höra det brusande havet igen

Och den susande vindens sång.

Och allt jag önskar är ett präktigt skepp

Med en säker hand vid ratten

Som för mig dit där hamnen är

Långt bortom den långa natten.

Vår käre far och farfar

Henrik Dreijer

f. 7 februari 1889

på Runö

har i dag lämnat oss, bröder, övrigt släkt och vänner i stor sorg och saknad men i ljust minne bevarad.

Singö den 3 april 1981

Barn

Barnbarn, Barnbarnsbarn

Hur gladligt skall jag då

Inför ditt anlet stå

Uti en härlig skrud

Och sjunga dig med fröjd

Uti din himmels höjd

Min Herre och min Gud

Vår käre Make
Far

Farfar och Morfar

Arthur Pella

*9 mars 1921

har efter en lång sjukdomstid lämnat oss i bitter sorg och saknad

Bromma 10 april 1981

INGRID

Hans o. Britt-Marie

Daniel

Mats o. Lisbeth

Birgitta o. Keith

Kent

Sture

Broder med familj

Övrig släkt o. vänner

Tacksamhet - kärlek - saknad

Bemärkelsedagar

3:dje kvartalet 1981

95 år

Maria Rosenblad, född Järnström den 30 juli 1886, Ormsö

90 år

Lena Backman, född Poori den 17 juli 1891, Hapsal

Johannes Adolf Freiman, född den 23 augusti 1891, Nuckö

Hertha Emilje Jesmin, född Ochsner den 22 september 1891, Narva

Maria Hallman, född Blomberg den 26 september 1891, Rickul

85 år

Kristof Thomsson, född den 2 juli 1896, Nuckö
Lovisa Engman, född Luhn den 4 juli 1896, Nuckö

Elin Akk, född Jürgens den 14 juli 1896, Reval
Johan Blomman, född den 2 augusti 1896, Ormsö

Meta Nyman, född Laos den 3 augusti 1896, Reval/Narva

Johannes Stahl, född den 6 augusti 1896, Rickul
Johan Vesterby, född den 19 september 1896, Rickul

Katarina Alström, född Förberg den 20 september 1896, Ormsö

Maria Alkvist, född den 23 september 1896, Ormsö

80 år

Johan Nyman, född den 7 juli 1901, Ormsö
Maria Tomsson, född Ahlberg den 10 juli 1901, Ormsö

Irene Jürgens, född den 18 juli 1901, Reval
Ludmilla Saarna, född Rank den 25 juli 1901, Hapsal

Martha Grönberg, född Boman den 27 juli 1901, Nuckö

Georg Leopold Berggren, född den 1 augusti 1901, Reval

Maria Bergström

född Enkvist

*1/9 1903 Ormsö

†9/11 1980 Eskilstuna

Katarina och Johan

Systerbarnen

Övrig släkt och vänner

Linda Dahl, född Uusmann den 2 augusti 1901, Reval
 Linda Rosalie Rosen, född Stein den 2 augusti 1901, Nargö
 Mina Fält, född den 6 augusti 1901, Ormsö
 Martha Gering, född den 8 augusti 1901, Reval
 Erna Atterman, född den 9 augusti 1901, Reval
 Alexander Gjärdman, född den 14 augusti 1901, Nuckö
 Alide Sirel, född Luther den 17 augusti 1901, Nargö
 Helena Mary Brus, född den 19 augusti 1901, Reval
 Olga Nyman, född Tops den 25 augusti 1901, Kuivajõe
 Konrad Treiberg, född den 28 augusti 1901, Rickul
 Johannes Brunberg, född den 1 september 1901, Rickul
 Anders Sandell, född den 3 september 1901, Ormsö
 Sofia Thomsson, född Laning den 6 september 1901, Nuckö
 Agneta Vesterblom, född den 15 september 1901, Ormsö
 Karolina Elfvingren, född den 20 september 1901, Rågöarna
 Helmi Palmkron, född den 28 september 1901, Korkis

75 år

Kristina Jansson, född Nordgren den 27 juni 1906, Runö
 Anders Rönnblom, född den 3 juli 1906, Ormsö
 Elfrida Jaanberg, född Fagerström den 4 juli 1906, Vippal
 Voldemar Treiberg, född den 10 juli 1906, Rickul
 Helene Sikkar, född Iversson den 15 juli 1906, Reval
 Lovisa Lemberg, född Ribon den 22 juli 1906, Nuckö
 Leontine Bedman, född Sedman den 29 juli 1906, Nuckö
 Alfred Brunberg, född den 8 augusti 1906, Rickul
 Irene Miralda Leeväli, född den 10 augusti 1906, Nuckö
 Astrid Pettersson, född Tau den 14 augusti 1906, Reval
 Herbert Söderholm, född den 14 augusti 1906, Rickul
 Lydia Luts, född Ellman den 15 augusti 1906, Hapsal
 Johan Lilja, född den 17 augusti 1906, Ormsö
 Oskar Männapso, född den 17 augusti 1906, Reval
 Maria Österman, född Simonsson den 1 september 1906, Nuckö
 Elfride Stein, född Thorén den 5 september 1906, Reval
 Henrik Österman, född den 6 september 1906, Runö
 Voldemar Vesterman, född den 9 september 1906, Rickul
 Katarina Peterberg, född Vahlberg den 13 september 1906, Ormsö
 Leida Pisa, född Kaev den 16 september 1906, Dagö

Robert Derblom, född den 19 september 1906, Nuckö
 Frida Eleonora Ambrosen, född Holm den 21 september 1906, Nargö
 Fernanda Alida Kiiin, född Kersman den 27 september 1906, Reval
 Marta Luks, född Brandt den 27 september 1906, Nuckö
 Herman Tomberg, född den 28 september 1906, Nuckö
 Johannes Alfred Mathiesen, född den 29 september 1906, Nuckö

70 år

Dagmar Elisabeth Sanvik, född Blees den 21 juli 1911, Hapsal
 Alide Vesterman, född Dyrberg den 21 juli 1911, Rickul
 Evald Tanne, född den 1 augusti 1911, Ormsö
 Rosalie Thomsson, född Pelmas den 1 augusti 1911, Rickul
 Ida Heyman, född Brunberg den 6 augusti 1911, Rickul
 Katarina Modin, född Fagerros den 6 augusti 1911, Ormsö
 Maria Elisabeth Tönisson, född Vahtel den 10 augusti 1911, Reval
 Arthur Fagerström, född den 12 augusti 1911, Vippal
 Ferdinand Treiberg, född den 18 augusti 1911, Rickul
 Johan Appelblom, född den 24 augusti 1911, Ormsö
 Edith Samelberg, född Laving den 26 augusti 1911, Nuckö
 Oskar Borrmann, född den 27 augusti 1911, Rickul
 Elfride Kasper-Berggren, född Grönberg den 3 september 1911, Hapsal
 Lars Blomman, född den 16 september 1911, Ormsö
 Agneta Appelbom, född Notman den 19 september 1911, Ormsö
 Armilde Terese Suitsmart, född Bombas den 29 september 1911, Nuckö

60 år

Agneta Elin Ahlberg, född Nyholm den 2 juli 1921, Ormsö/Nuckö
 Edvard Velin, född den 6 juli 1921, Nuckö
 Robert Timmerman, född den 14 juli 1921, Nuckö
 Maria Ahlberg, född Landman den 17 juli 1921, Ormsö
 Alma Katarina Rosenblad, född den 17 juli 1921, Ormsö
 Johan Kornblom, född den 18 juli 1921, Ormsö
 Axel Nordman, född den 21 juli 1921, Rågöarna
 Sigrid Adelheid Männapso, född Backman den 27 juli 1921, Nuckö
 Harry Koorits, född den 7 augusti 1921, Hapsal
 Anders Storholm, född den 17 augusti 1921, Ormsö
 Katarina Ludvigsson, född Nyholm den 20 augusti 1921, Ormsö
 Aino Balder, född Luup den 21 augusti 1921, Reval
 Oskar Rönnkvist, född den 22 augusti 1921, Ormsö

Alfred Voldemar Bauman, född den 27 augusti 1921, Nuckö
 Edla Elvira Lemberg, född Stromback, född den 28 augusti 1921, Nuckö
 Lydia Söderholm, född den 8 september 1921, Ormsö
 Irene Astrid Söderholm, född den 12 september 1921, Nuckö
 Armilda Ingrid Timmerman, född Adelman den 13 september 1921, Rickul
 Voldemar Strandsten, född den 14 september 1921, Rickul
 Amanda Seman, född Koinberg den 16 september 1921, Nuckö
 Ivar Algot Granberg, född den 22 september 1921, Rickul
 Sigrid Leontine Öström, född den 27 september 1921, Rågöarna

50 år

Elvira Ingeborg Vesterby, född Åkerblad 2 juli 1931, Rickul
 Elin Söderlund född 10 juli 1931, Ormsö
 Bertil Stahl född 11 juli 1931, Rickul
 Emil Anders Stenros född 12 juli 1931, Ormsö
 Karin Astrid Lööf född Alström 18 juli 1931, Ormsö
 Ester Ingeborg Bergström född 21 juli 1931, Ormsö
 Edvin Nordbeck född 21 juli 1931, Ormsö
 Inga Martha Stella Nordgren född 21 juli 1931, Reval
 Bertil Sigfrid Besterman född 24 juli 1931, Rickul
 Uno Norrman född 24 juli 1931, Korkis
 Olof Bernhard Espling född 28 juli 1931, Rågö
 Stig Lennart Vesterberg född 28 juli 1931, Rickul
 Elsa Gärdström född 6 augusti 1931, Ormsö
 Bertil Johan Nyman född 6 augusti 1931, Nuckö
 Vilhelm Arvid Björk född 8 augusti 1931, Runö
 Hjalmar Ahlberg född 13 augusti 1931, Rickul
 Olof Brunberg född 15 augusti 1931, Rickul
 Elma Bergman född 19 augusti 1931, Nuckö
 Hilda Sjöman född 26 augusti 1931, Ormsö
 Evald Sjölund född 27 augusti 1931, Rågö
 Elvine Ottilia Olin född 6 september 1931, Ormsö
 Reinhold Plank född 6 september 1931, Rickul
 Leander Henning Rönnberg född 7 september 1931, Ormsö
 Agnes Gunhild Callenmark född Dans 15 september 1931, Rickul
 Mildred Kuuskla född 19 september 1931, Vippal
 Ingvald Ingemar Luks född 20 september 1931, Rickul
 Gunnar Ulrik Österman född 20 september 1931, Runö
 Henrik Gottfrid Gren född 22 september 1931, Ormsö
 Saima Albert född 23 september 1931, Nuckö
 Sylvia Ingrid Ulla Beckman född 23 september 1931, Ormsö
 Hjalmar Johannes Nilsen född 23 september 1931, Ormsö
 Vilhelm Fredrik Nee född 24 september 1931, Runö
 Harald Vesterman född 26 september 1931, Rickul
 Signe Nilsson född 27 september 1931, Nuckö